

Den svenska miljöpolitikens utveckling

En studie av riksdagspartiernas idémässiga förskjutning

Senad Habibovic

2015

LUNDS
UNIVERSITET

Senad Habibovic
MVEM30 Examensarbete för Masterexamen 30 hp, Lunds universitet
Intern handledare: Roger Hildingsson, Statsvetenskapliga
institutionen, Lunds universitet

CEC - Centrum för miljö- och klimatforskning
Lunds universitet
Lund 2015

Abstract:

As the scientific community publishes ever-growing scientific evidence of the anthropogenic effects on the environment and the climate, makes environmental studies interesting and important. Environmental politics is a policy area that is constantly fluctuating because the political parties that develop national environmental policies in the parliament are changing their views in this area. With that knowledge in mind, this study aims to examine how the political parties in the Swedish parliament have shifted their views in the area of environment and climate in the period between 1988 and 2014. The study conducts a qualitative analysis based on theoretical ideal types to answer the research questions and find support for hypotheses that this study presents. The study shows, according to the ideal types, that the majority of the Swedish political parties have evolved their opinions during the examined period. The changes that are identified in the political parties show a increase in the economic and technologic aspects of the environmental and climate area. With the findings presented in the analysis, this study also argues that the changes that were observed correspond with the discourse of ecological modernization and that ecological modernization is a cause of the shift in environmental and climate area.

Nyckelord: Riksdagspartier, Miljö- och Klimat, Idealtyper, Ekologisk Modernisering.

Jag vill uttrycka min tacksamhet till Roger Hildingsson vars goda råd och insiktsfulla vägledning betytt oerhört mycket i författandet av denna uppsats.

Innehållsförteckning:

1. INLEDNING	6
1.1 SYFTE	7
1.2 FRÅGESTÄLLNING	7
1.3 HYPOTES.....	7
1.4 AVGRÄNSNING	8
1.4.1 Definition.....	8
2. METOD.....	9
2.1 MATERIAL.....	9
2.2 KVALITATIV METOD	10
2.3 KVALITATIV TEXTANALYS.....	10
2.4 IDEALTYPEN	11
2.5 VALIDITET	12
3. TEORI	13
3.1 FYRA VÄRLDSÅSKÅDNINGAR.....	13
3.1.1 Market liberals	14
3.1.2 Institutionalists	15
3.1.3 Bioenvironmentalists.....	15
3.1.4 Social greens	17
3.1.5 Analytiskt verktyg, idealtyper	17
3.2 EKOLOGISK MODERNISERING.....	19
3.2.1 Analytiskt verktyg, ekologisk modernisering	21
4. ANALYS	22
4.1 ALLIANSEN	22
4.1.1 Moderata samlingspartiet.....	22
4.1.2 Folkpartiet liberalerna.....	26
4.1.3 Centerpartiet	31
4.1.4 Kristdemokraterna	35
4.2 RÖDGRÖNA KOALITIONEN.....	39
4.2.1 Sveriges socialdemokratiska arbetareparti.....	39
4.2.2 Miljöpartiet de gröna.....	43
4.2.3 Vänsterpartiet	47
4.3 EKOLOGISK MODERNISERING INOM SVENSK MILJÖPOLITIK	51
5. SLUTSATS.....	56
6. REFERENSLISTA	58

1. Inledning

Den nationella och den internationella politiken är i ständig förändring. Det som förespråkades av riksdagspartierna i samband med ett val behöver nödvändigtvis inte förespråkas i samband med efterföljande val. Med utgångspunkten att politiken är i konstant förändring blir politiska förändringar i ett tidsperspektiv väldigt intressant att studera.

Den nationella miljöpolitiken som är en del av det politiska spektrumet förändras likt den övriga politiken, det som gör miljöpolitiken oerhört intressant att studera är de, enligt IPCC, förutspådda klimatförändringarna. IPCC publicerar regelbundet alarmerande rapporter som visar att dramatiska klimatförändringar håller på att bekräftas ifall världssamfundet inte börjar agera inom miljö- och klimatfrågan och implementera åtgärder som motverkar de förutspådda klimatförändringarna.

Samhälleliga förändringar har inneburit att dagens värld ser annorlunda ut idag än vad det gjorde för en generation sedan vilket gör den miljöpolitiska utvecklingen inom riksdagspartierna intressant att studera. Påvisar partierna miljöpolitiska förändringar och kan förändringarna kategoriseras och analyseras? Miljöpolitiken har kanske rent av varit den samma trots konstanta samhälleliga förändringar, hur kan en sådan utveckling i sådana fall förklaras?

Två viktiga årtal i den svenska miljöpolitiska utvecklingen som även utgör den historiska avgränsningen i studien (1988-2014) kan påstås vara Miljöpartiets valframgångar 1988 då partiet erhöll riksdagsmandat för första gången samt FN rapporten "Our common future" som publicerades 1987 och i allmogligt tal kallas för Brundtlandsrapporten. Miljöpartiets intåg i riksdagen kan tolkas som ett opinionsskifte inom politiken då partiets intåg i riksdagen vittnar om den svenska befolkningens bekymmer för den miljö- och klimatmässiga utvecklingen. Brundtlandsrapporten introducerar begreppet hållbar utveckling samt generationsperspektivet och är idag ansett som ett, kanske det viktigaste, dokumentet i den miljöpolitiska utvecklingen.

Med utgångspunkt i dessa två händelser utreder den här studien den svenska miljöpolitikens förändring från valet 1988 till valet 2010. Studien ämnar identifiera och kategorisera förskjutningar i ett tidsperspektiv samt påvisa hur enskilda partier i ett tidsperspektiv behandlat ämnet miljöpolitik.

1.1 Syfte

Studiens syfte är att identifiera och klassificera riksdagspartiernas idémässiga miljö- och klimatpolitiska förändringar i ett kronologiskt tidsperspektiv samt att undersöka i vilken mån ekologisk modernisering har påverkat partiernas idémässiga förskjutningar inom miljöpolitiken.

Genom ett sådant förfarande kan studien fastställa ifall idealtypologiska förskjutningar inträffat, samt argumentera för eller emot ekologisk moderniseringens roll i dessa förskjutningar.

1.2 Frågeställning

Studiens frågeställningar är av två olika karaktärer och därför är även studien uppdelad efter frågeställningarnas natur. Den första frågeställningen är av deskriptiv karaktär och efterfrågar ifall idémässiga förskjutningar inom miljöpolitiken existerar samt hur dessa förskjutningar yttrar sig i valmanifesten. Den andra frågeställningen hänger ihop med den första frågeställningen. Efter att den första frågeställningen besvarats ämnar den andra frågeställningen analysera ifall ekologisk modernisering är drivkraften som ligger bakom de idémässiga förskjutningar som identifieras.

- Har riksdagspartiernas idémässiga ställningstagande förändrats på området miljö och klimatpolitik sedan 1988?
- Kan de identifierade förändringarna tillskrivas diskursen om ekologisk modernisering och varför?

1.3 Hypotes

Studien presenterar två hypoteser, hypoteserna hör nära ihop med studiens frågeställningar och hypoteserna ämnas bekräftas eller förkastas beroende på vad analysen kommer fram till.

- Den svenska miljöpolitiken har fått en större roll på den nationella arenan samt att partiernas idémässiga ställningstagande i frågan har förändrats.
- De förändringar som observeras kan tillskrivas ekologisk modernisering.

1.4 Avgränsning

Politiska studier kan baseras på olika typer av material, beroende på vad undersökningen ämnar uppnå. Den här studien baseras på riksdagspartiernas valmanifest från 1988 års val fram till 2014 års val. Anledningen till att riksdagspartiernas valmanifest utgör det empiriska materialet är på grund av att valmanifest är dokument som utges regelbundet, inför varje riksdagsval, och därför blir det lättare och rättvisare att undersöka valmanifest till skillnad från de ideologiskt skrivna partiprogrammen vars tidsenliga utgivelse varierar mellan partierna. En utförligare beskrivning återfinns under materialavsnittet i metodkapitlet.

Valmanifesten är även partiernas ideologiska ståndpunkter konkretiserade inför varje val som väljarna får ta ställning till.

Riksdagspartierna som undersöks är:

- Sveriges socialdemokratiska arbetareparti
- Vänsterpartiet
- Miljöpartiet de gröna
- Moderata samlingspartiet
- Folkpartiet liberalerna
- Centerpartiet
- Kristdemokraterna

Orsaken till att Sverigedemokraterna inte ingår i den här studien är för att Sverigedemokraterna är ett relativt nytt riksdagsparti vilket gör det svårt att studera partiet i ett tidsperspektiv på ett nationellt plan. Att övriga riksdagspartier gemensamt isolerat Sverigedemokraterna från inflytande är en annan bidragande faktor till att Sverigedemokraterna inte finns representerade i den här studien. Med ursprung i ovan nämnda exempel har Sverigedemokraterna inte haft något inflytande över den svenska miljö- och klimatpolitiken och således är av ringa intresse för den här studien.

1.4.1 Definition

Ämnet som undersöks är riksdagspartiernas miljö- och klimatpolitiska idéutveckling från valåret 1988 till valåret 2014, med det sagt måste en definition av vad miljö- och klimatpolitik innebär redogöras för. I den här studien klassificeras och undersöks miljö- och klimatpolitik enligt fyra indikatorer:

- Ekonomisk tillväxt
  - Partiernas inställning gentemot ekonomisk tillväxt eftersöks
- Miljö och hållbarhet
  - Partiernas inställning gentemot miljö- och klimatpolitik eftersöks

- Samhällsplanering
  - Partiernas inställning gentemot, globalisering, decentralisering och infrastruktur eftersöks
- Tilltro till ny teknik
  - Partiernas inställning gentemot ny miljöteknik eftersöks

Dessa fyra indikatorer kommer att undersökas med hjälp av relevant teori och metod för att identifiera politiska förskjutningar.

2. Metod

Under följande kapitel presenteras och diskuteras studiens metodologiska val och avvägningar så att läsaren får en förståelse till varför studien är uppbyggd och genomförd på sättet som den är.

2.1 Material

Studiens empiriska material utgörs av riksdagspartiernas valmanifest. Valmanifesten är ett steg i operationaliseringsprocessen av den politiska ideologin som partier identifierar sig med. Den ideologiska operationaliseringskedjan inom samtliga partier kan beskrivas såhär:

Politisk ideologi → Partiprogram → Valmanifest → Motioner/Propositioner

För att studien ska kunna presentera idealtypsförskjutningar inom den svenska miljöpolitiken på ett enkelt och överskådligt sätt underlättar valmanifestens konsekventa publiceringar den idéanalytiska processen.

Valmanifesten är det enda materialet i den ideologiska operationaliseringen som regelbundet, publiceras av samtliga partier, i samband med varje riksdagsval. Partiprogram och motioner/propositioner följer inte detta konsekventa tidsperspektiv vilket är huvudanledningen till att övrigt material i operationaliseringsprocessen bortses från och enbart valmanifest utgör studiens empiriska underlag.

Majoriteten av valmanifesten hämtades från hemsidan *svensk nationell datatjänst* (SND). Svensk nationell datatjänst är en hemsida som drivs av Göteborgs Universitet med syfte att underlätta politisk forskning genom att tillhandahålla empiriskt material i form av bland annat valmanifest. I de fall då valmanifest inte fanns på SND hämtades material från respektive partis hemsida.

2.2 Kvalitativ metod

Kvalitativ metod är ett tillvägagångssätt där mer vikt tillskrivs innehållet i texten än antalet analysenheter som ingår i studien. Konkret innebär det att en systematisk djupgående genomläsning utförs på det empiriska materialet, till skillnad från kvantitativ metod vars tillvägagångssätt är statistiskt betingat, många gånger realiserat genom att förekomsten av ett antal specifikt valda ord i det empiriska materialet räknas för att på så sätt dra slutsatser (Bryman, 2012: 380-381; Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud, 2012: 210-211). Det kvalitativa förfarandet lämpar sig väl för den här studien eftersom att studiens syfte är att identifiera miljöpolitiska idéförändringar över tid. Med den utgångspunkten blir helheten i det empiriska materialet mer relevant för att förstå förändringar och vad förändringarna kan bero på.

2.3 Kvalitativ textanalys

I den här studien kommer en kvalitativ textanalys med utgångspunkt i den idéanalytiska traditionen att utföras. En sådan analys lämpar sig väl för att uppfylla syftet med studien, vilket är att identifiera idémässiga miljö- och klimatpolitiska förskjutningar i riksdagspartiernas valmanifest.

För att kunna utföra en idéanalytisk textanalys krävs att forskaren tar hänsyn till vissa centrala byggstenar som textanalysen sedan vilar på. Studiens syfte konkretiserat i en eller ett antal precisa frågeställningar är den första och den viktigaste delen i studien då frågeställningarna, förutom att de representerar en konkretisering av syftet, även ger en anvisning om valet av metod och studiens avvägningar. Esaiasson m.fl., menar att textanalysen är mer än en sammanfattning av det empiriska materialet, det är forskaren som berättar en historia med hjälp utav det empiriska materialet och inte det empiriska materialet som berättar en historia för forskaren (Esaiasson et al., 2012: 215).

En systematisk kvalitativ textanalys används för att identifiera och klassificera idealtypiska föreställningar vilka yttrar sig i det empiriska materialet. Konkret innebär det att innehållet i empirin värderas olika av forskaren beroende på vad som är relevant för studien (Esaiasson et. al., 2012: 210). Anledningen till att innehållet i det empiriska materialet värderas olika har sitt ursprung i studiens syfte. Den här studien undersöker miljöpolitisk förändring och därför är det av större intresse att kvalitativt studera de delar som är enligt studien klassade som miljöpolitik än att kvantitativt studera ett stort empiriskt material där mycket av innehållet inte är av relevans för studien.

2.4 Idealtyper

En idé kan betraktas på olika sätt och har så gjorts genom historiens gång, det som började för över 2000 år sedan inom den antika filosofin med bland annat Platons lära om varje tings eviga och oföränderliga urbild, har utvecklats till bland annat dagens idéanalyser, som den här studien genomför.

Sedan dess har idéanalyserna utvecklats i omgångar med både teologiska, filosofiska (moderna) och statsvetenskapliga infallsvinklar som utgångspunkt. Idag används idéanalyser vanligtvis för att undersöka ideologiska aspekter i ett ämne, i huvudsak av politisk natur men inget hindrar en från att undersöka ideologiska aspekter inom ett annat ickepolitiskt ämne (Bergström & Boréus, 2012:139-140).

En idéanalytisk textanalys är en del av idéanalysen och används som verktyg för att konkretisera tankekonstruktioner. Den idéanalytiska textanalysen ska inte ses som en verklighetsanpassad beskrivning utan bör ses som förenklade beskrivningar av ett verklighetsanpassat fenomen. Anledningen till att förenklade världsbilder används har med forskningens genomförbarhet att göra och grundar sig i heuristik. En verklighetsanpassad världsbild är omöjlig att studera på grund av att det finns ett oändligt antal parametrar som omöjliggör undersökningen, därför används förenklingar eftersom att förenklade versioner av verkligheten är lättare att identifiera och empiriskt lättare att klassificera, men svaren däremot blir ofullständiga men fortfarande acceptabla för att vetenskapligt studeras (Bergström & Boréus 2012:150-155).

Idealtyper används som ett metodologiskt verktyg med hjälp av den teoretiska referensramen. Principen innebär att olika idealtypiska föreställningar klassificeras i ett analytiskt verktyg utifrån ens teoretiska utgångspunkter som sedan hjälper forskaren att sortera och klassificera olika idéer som återfinns i texterna som analyseras. Ett av de vanligaste förfaranden med hjälp av idealtyper är att analysera partipolitiska förskjutningar på en vänster-höger skala och för just sådana ändamål är metoden idealisk (Bergström & Boréus 2012:150-155).

När ämnet som studeras förändras i ett tidsperspektiv och förändringen ska försöka klassificeras i gradförändringar kan idealtyper vara en enkel och överskådlig metod. Det finns både för/nackdelar med ett sådant förfarande. Idealtyper ger en ordnad men förenklad överblick av verkligheten. En sådan verklighetsförenkling kan kritiseras men för att en analys av detta slag skall vara genomförbar måste vissa, enligt forskaren förutbestämda parametrar konstrueras för att sedan användas i analysen likt en tolkningsram (Esaiasson & Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2012:138).

2.5 Validitet

Validitet är en av de centrala utmaningarna för varje studie. Konkret innebär validitet att forskaren mäter det som studien ämnar mäta. Det som kan vara besvärligt är att forskaren ständigt jobbar med två språk, det *teoretiska* samt det *operationella*. Undersökningen utformas på ett principiellt plan med hjälp av teoretiska utgångspunkter. Själva undersökningen genomförs däremot på ett operationellt plan utifrån indikatorer utformade med hjälp av studiens teoretiska premisser och i övergången mellan det teoretiska och det operationella kan brister uppstå vilket resulterar i att undersökningen inte besvarar frågeställningarna och således inte uppnår sitt syfte (Esaiasson et al., 2012:57). För att undvika validitetsproblem och uppnå god resultatvaliditet behöver två aspekter uppfyllas som gemensamt utgör en tredje aspekt:

- **Begreppsvaliditet**

Att en studie har god begreppsvaliditet är en central del, framförallt när studien operationaliserar breda begrepp i mätbara indikatorer, i en förlängning innebär det en minimering av systematiska fel. Systematiska fel är fel med ett ursprung i operationaliseringsfasen. Det teoretiska ramverket operationaliseras i en analytisk modell som sedan ligger till grund för analysen av det empiriska materialet. Beroende på vilken operationaliseringsteknik studien valt att arbeta utifrån kan systematiska fel gestalta sig på olika sätt. Men gemensamt för alla studier med bristande validitet är att studien inte mäter det som syftet efterfrågar. En tumregel är att problemet med begreppsvaliditet ökar i takt med avståndet mellan det teoretiska ramverket och de operationella indikatorerna. Validitetsproblemet är även större när forskaren ämnar undersöka komplexa begrepp som exempelvis, *makt* eller *demokrati* som många gånger är svåra begrepp att operationalisera (Esaiasson et al., 2012:57-60). För den här studien anses god begreppsvaliditet uppnås då ”avståndet” mellan det teoretiska ramverket och de operationella indikatorerna är minimal. Studien undersöker ett brett begrepp, miljöpolitik, men operationaliseringen av miljöpolitik i den här studien är avgränsat till fyra indikatorer vilket underlättar undersökningen och på så sätt stärker validiteten.

- **Reliabilitet**

Reliabilitet innebär minimering av slumpmässiga och osystematiska fel. Med slumpmässiga och osystematiska fel menas i huvudsak slarvfel som kan bero på många olika anledningar men resultatet av dessa slarvfel påverkar resultatvaliditeten negativt och sänker studiens trovärdighet. Reliabiliteten är ständigt närvarande men eftersom att den här studien inte producerar sitt egna empiriska material anses reliabiliteten vara hög då det empiriska materialet utgörs av ett redan existerande material. Hade studiens empiriska material utgjorts av till exempel intervjuer istället för valmanifest hade medvetenhet kring reliabiliteten varit av större vikt då

slumpmässiga fel i form av tekniska problem, slarviga anteckningar med mera hade varit extremt viktiga att undvika då det empiriska materialet i sådana fall utgörs av egenproducerat material.

- **Resultatvaliditet**

Resultatvaliditeten svarar på frågan ifall studien undersöker det som syftet presenterat. För att försäkra sig om att så är fallet måste god begreppsvaliditet och god reliabilitet styrkas och därför är det viktigt att eftersträva minimering av systematiska och osystematiska fel i undersökningen. När god begreppsvaliditet och reliabilitet uppnås då följer automatiskt god resultatvaliditet (Esaiasson et al., 2012:63-65). I den här studien anses resultatvaliditeten vara hög eftersom att operationaliseringen från det teoretiska ramverket till den analytiska modellen är utförd enligt en klassisk statsvetenskaplig metod samt att materialet utgörs av officiella partidokument vilket undanröjer slumpmässiga och osystematiska fel från forskarens sida som kan uppstå när materialet utgörs av egenproducerat empiri.

3. Teori

Teorikapitlet redogör för de teoretiska utgångspunkterna som används i den här studien. Två teorier presenteras, diskuteras och konkretiseras i analytiska verktyg som tillsammans med metoden utgör studiens analysram.

3.1 Fyra världsåskådningar

Inom statsvetenskapen arbetar forskning inte med absoluta termer och slutsatser vilket är fallet inom vissa discipliner, akademiska bidrag inom statsvetenskapen ska ses som en kunskapsdriven fortsättning på en oändlig diskussion där forskning presenterar olika perspektiv ur vilka världen och dess processer kan beskådas. Etablerade teorier i kombination med metod erbjuder forskaren konkreta verktyg för att belysa, klassificera och presentera tolkningar av det empiriska material som studien vilar på.

Konkret skulle en liknelse kunna göras mellan teorier och ”glasögon”. Beroende på vilka ”glasögon” forskaren väljer att arbeta utefter kan det empiriska materialet belysas ur olika perspektiv, valet av ”glasögon” bottnar i studiens syfte.

Teorier och studier inom miljöpolitik är inget nytt och har behandlas av många akademiker på många olika sätt. De teoretiska utgångspunkterna i många av dessa studier har oftast grundat sig i antingen ekonomiska teorier kontra miljömässiga teorier, sällan har teoretiska utgångspunkter används där ekonomi och miljö är sammanvävt vilket är fallet i verkligheten.

Författarna Clapp & Dauvergne (2011) har däremot försökt sammanfläta dessa två delar för att skapa ett teoretiskt ramverk som innefattar både det ekonomiska samt det

miljömässiga perspektivet. Författarna kallar denna teori för *worldviews* och presenterar fyra sådana *worldviews*.

Clapp & Dauvergne (2011) *worldviews* bör ses som en klassificeringsmodell för specifika politiska frågor vars utgångspunkter är ideologiskt grundade, en sådan klassificeringsmodell lämpar sig väl för den här studien, vilket är anledningen till att den valdes, då studiens empiriska material grundar sig i valmanifest som är en ideologisk operationalisering konkretiserad i politiska ställningstaganden. Ställningstaganden vars idealtypiska premisser fastställts av Clapp & Dauvergne och på så sätt lutar sig studien mot etablerad vetenskap i analysen av det empiriska materialet.

3.1.1 Market liberals

Market liberals är den första av de fyra världsåskådningarna vars huvudpoäng är att ekonomiskt välstånd och högt BNP per capita genom en fri marknad är absolut nödvändigt för att klara av klimatutmaningarna som bland annat IPCC förutspått. Argumentationen som *market liberals* använder bottnar i att ekonomiskt utsatta människor inte har möjlighet att resonera över vilka miljö och klimatomständigheter deras handlingar har då dessa människor på grund av sin ekonomiska situation måste göra allt dem kan för att överleva. Förespråkarna för denna världsåskådning anser dock att när ett samhälle lyfts ur fattigdom och blivit ett ekonomiskt välmående samhälle kommer medvetenheten kring miljö och klimatfrågorna automatiskt att hamna högt upp på agendan inom det samhället (Clapp & Dauvergne 2011:4-5). Fattighetsfrågan menar *market liberals* är frågan som först måste lösas eftersom att fattighetsfrågan förhindrar människor att fundera över andra saker än sin egen överlevnad och citatet nedan, anser jag, sammanfattar *market liberals* argumentation på ett bra sätt:

Where most of the economic growth has occurred – the rich countries – the environment has become cleaner and healthier. It is in the poor countries, where growth has been generally meagre, that air and water pollution is an increasing hazard to health. – Clapp & Dauvergne, 2011:5

När det kommer till framtidsscenario är *market liberals* väldigt optimistiska och poängterar människor uppfinningsrikedom som en viktig faktor i diskussionen om framtiden. Förespråkarna för denna världsåskådning ignorerar inte problemen som finns idag men menar samtidigt att världen inte håller på att gå under som många forskare hävdar utan *market liberals* förlitar sig på den mänskliga uppfinningsrikedomen och att människors innovativa förmåga kommer lösa utmaningarna som uppenbarar sig i framtiden (Clapp & Dauvergne 2011:6). Problemet med tunnare ozonlager kan ses som ett sådant exempel där teknik gjorde det möjligt att åtgärda problemen som uppstått genom att gaser, främst freoner, släppts ut i atmosfären och tunnade ut ozonlagret. När problemet identifierades, gasen

freon, samt dess användningsområde, bland annat vitvaror, kunde människor åtgärda det genom att sluta producera exempelvis vitvaror som var miljö- och klimatskadliga samt uppfinna ny teknik vars miljöskadliga egenskaper kunde elimineras.

3.1.2 Institutionalists

Institutionalists är den andra världsåskådningen enligt Clapp & Dauvergne (2011). *Institutionalists* delar många åsikter med *market liberals* och likt *market liberals* menar *institutionalists* att ekonomisk tillväxt, globalisering, ny teknik och fri marknad är positiva aspekter som är viktiga i omställningen till det hållbara samhället. Det som skiljer *institutionalists* från *market liberals* till stora delar är hur det hållbara samhället lättast uppnås. Medan *market liberals* förespråkar att en oreglerad marknad är vägen framåt menar *institutionalists* att omställningen bör uppnås genom globalt samarbete inom internationella institutioner såsom FN, OECD och världsbanken med flera.

Ett konkret exempel på resultatet av bristen av global samverkan är klimatförhandlingarna i Köpenhamn 2009. Förespråkarna för denna världsåskådning menar att systemet som råder idag med nationell suveränitet är roten till problemen. *Institutionalists* hävdar att i ett sådant system kommer suveräna stater agera utifrån sina egna intressen och underminera det internationella samfundets auktoritet. Däremot tycker inte *institutionalists* att de politiska och ekonomiska strukturerna är felaktiga i sig utan anser att målet med kontinuerlig ekonomisk tillväxt är ett mål att sträva emot, skillnaden gentemot *market liberals* är tillvägagångssättet (Clapp & Dauvergne, 2011: 7-8).

Ifall internationella institutioner ges möjligheten att påverka suveräna stater och deras oansvariga nyttjande av jordens resurser genom att implementera miljö- och klimatkrav i framtagandet av internationell policy kommer ohållbart nyttjande av jordens resurser att minska drastiskt och enbart då kan vi hantera ekonomiska och miljö- och klimatomfattiga problem på ett effektivt sätt hävdar förespråkarna för den här rörelsen (Clapp & Dauvergne, 2011:8).

3.1.3 Bioenvironmentalists

Bioenvironmentalists och social greens kan ses som institutionalisternas och marknadsliberalernas motsatser. Argumentationen som bioenvironmentalists och *market liberals* använder bygger på kritik av dagens rådande ekonomiska system som *institutionalists* och *market liberals* försvarar. Kritiken inom bioenvironmentalist rörelsen grundar sig i att planeten är en ömtålig levande organism och att den har en maxgräns för hur mycket naturresurser som går att utvinna. Tanken om att det finns en bortre maxgräns för exploatering är en befäst åsikt inom den här rörelsen och

konsekvensen av att människor exploaterar bortom maxgränsen anses inom den här rörelsen leta till människornas självdestruktion.

Ett annat framträdande perspektiv inom bioenvironmentalist-rörelsen är den så kallade *Gaia-hypotesen* som är nära länkat till människors exploaterande av jordens resurser. Hypotesen säger att jorden är en levande superorganism som reglerar sig självt och holistiskt förändras för att underhålla livet på jorden. *Gaia-hypotesen* säger att jorden främjar liv till en viss gräns, planetens så kallade "carrying capacity" men det stora problemet är när människor i stor skala utarmar naturresurser bortom planetens "carrying capacity" vilket är ett faktum idag i den industrialiserade världen hävdar bioenvironmentalists (Clapp & Dauvergne, 2011:9-10).

En anledning till att människorna i många delar av världen förbrukar resurser bortom planetens "carrying capacity" anses bland annat bero på de territoriella avgränsningarna som utgör världens nationalstater. Bioenvironmentalists utgångspunkt är att det är en del av den mänskliga naturen att maximera sin personliga vinning på bekostnad av andra och att det faktumet utgör ett hot mot planeten och dess invånare. Bioenvironmentalists anser därför att den globala populationsökningen en riskfaktor för allas överlevnad och att populationsökningen måste "kurvas" så att den globala befolkningens mängd minskar istället för att öka som det har gjort under väldigt lång tid och fortfarande gör idag.

Den största skillnaden mellan bioenvironmentalist-rörelsen och den marknadsliberala samt institutionella rörelsen är synen på ekonomisk tillväxt. Då de marknadsliberala samt institutionella förespråkarna menar att ekonomisk tillväxt är bra oavsett vilka konsekvenser den får menar bioenvironmentalist att jakten på ständig ekonomisk tillväxt är en nyckelorsak till dagens miljö- och klimatkris. Den ständiga jakten på ekonomisk tillväxt utarmar jordens resurser och förorenar atmosfären och är en av huvudanledningarna till att jorden i dagsläget är bortom sin "carrying capacity". Ständig populationsökning och ständig ökad konsumtion är två stora problem som går hand i hand och som accelererar människornas väg till självdestruktion (Clapp & Dauvergne, 2011:9-11).

Bioenvironmentalists-rörelsen kan ses som den mest politiskt extrema av dessa fyra världsåskådningar på grund av rörelsens ståndpunkter gällande den globalt växande befolkningen. Av alla åskådningar är det enbart bioenvironmentalists som hävdar att minskade befolkning är en nödvändighet ifall mänskligheten ska kunna överleva (Clapp & Dauvergne, 2011:10).

3.1.4 Social greens

Social greens är det mest ideologiska av Clapp & Dauvergues (2011) fyra världsåskådningar och bygger till en viss del på marxistiska tankar om hur samhället bör organiseras. *Social greens* pekar på den storskaliga industrin som en drivkraft som föder orättvisor och gör dem rika rikare och dem fattiga fattigare. Social greens anser att globaliseringspolitiken och de rådande ekonomiska strukturerna enbart stärkt dagens rådande orättvisor när det kommer till fördelning av naturresurser och exponering av miljögifter och miljöförstöring.

Likt Marxismen pekar *social greens* på kapitalismen som en central drivande kraft när det kommer till social och miljömässig orättvisa. *Social greens* argumenterar att kapitalism och relationerna kapitalismen skapar mellan rika och fattiga nationer leder till en orättvis global fördelning av det gemensamma kapitalet på planeten. Men viktigast av allt anser social greens vara relationen mellan rika och fattiga nationer. Ifall rika nationer fortsätter exploatera fattiga nationer som har varit fallet hittills argumenterar social greens att frågan om mänsklighetens överlevnad kommer att bli aktuell (Clapp & Dauvergne 2011:12).

Det finns många liknelser mellan *social green* och *bioenvironmentalists*, den största är nog erkännandet att planeten har en maxkapacitet och att ständig ekonomisk tillväxt inte möjlig, däremot så håller inte *social greens* rörelsen med om att populationsfrågan är så central som den är inom *bioenvironmentalists*-rörelsen *Social greens* menar istället att det går att försörja en växande population ifall fördelningen av resurserna blir mer rättvis. Social greens poängterar att överkonsumtion i den rika delen av världen är en mycket större påfrestning och ett mycket större problem för planeten än vad just populationsökningen är (Clapp & Dauvergne 2011:13).

Social greens kan ses som den mest ekonomiskt extrema världsåskådningen av dessa fyra eftersom att *social greens* förkastar globaliseringen och dagens rådande ekonomiska strukturer samt förespråkar en återgång till det lokala autonoma samhället (Clapp & Dauvergne, 2011:14), mycket likt det samhälle Marx förespråkade fast med fokus på miljö och inte på proletär revolution.

3.1.5 Analytiskt verktyg, idealtyper

Den teoretiska modellen syftar till att konkretisera Clapp & Dauvergues (2011) världsåskådningar i ett analytiskt verktyg. Genom att klassificera indikatorerna enligt följande idealtyper kan idémässiga förskjutningar identifieras i partiernas valmanifest.

	Market liberals	Institutionalists	Social greens	Bioenvironmentalists
Ekonomisk tillväxt	Fattigdom är det största hindret för en sund miljö- och klimatpolitik. Tillväxt utrotar fattigdom och därför är all tillväxt av godo.	Tillväxt ses som något positivt, men tillväxt bör regleras av nationella och supranationella institutioner.	Ständig ekonomisk tillväxt genom förbrukning av nya naturresurser anses vara omöjlig då det bedöms ohållbart och presenteras som en stark bidragande faktor till klimatproblematiken, tillväxt i form av återanvändning av naturresurser anses vara positiv.	All form av tillväxt anses vara negativt både för klimatet och befolkningen då ständig exploatering av naturresurser bidrar till ökade klimatproblem och att planeten överträder sin "carrying capacity".
Miljö och hållbarhet	Miljö och hållbarhet är viktiga aspekter så länge det inte hämmar tillväxt och ekonomisk utveckling.	Miljö och hållbarhet är viktiga aspekter eftersom det påverkar alla människor. Frågan bör hanteras av internationella institutioner.	Miljö och hållbarhet anses vara en central del. Miljö och hållbarheten främjas genom decentralisering och minskad kapitalism.	Miljö och hållbarhet anses vara en central del. Genom att befolkningen och tillväxt minskar utnyttjas färre naturresurser med minskad miljöpåverkan.
Samhällsplanering	Samhällsplanering anses vara viktigt eftersom det skapar förutsättningar för ny tillväxt. Globalisering och satsningar på infrastruktur förespråkar med argumentationen att det kan leda till ny tillväxt. Decentralisering förkastas då det anses minska tillväxten.	Samhällsplanering anses vara viktigt eftersom det skapar förutsättningar för ny tillväxt. Globalisering och infrastruktur förespråkas eftersom det anses skapa förutsättningar för ny tillväxt. Decentralisering anses vara negativt då det minskar tillväxten samt institutionernas inflytande över samhällsutvecklingen.	Samhällsplanering anses vara viktigt eftersom det krävs omfattande samhällsförändring för att nå det hållbara samhället. Decentralisering förespråkas då det ökar det demokratiska deltagandet/inflytandet samt minskar globaliseringen och hämmar tillväxten. Infrastrukturmässigt förespråkas satsningar på kollektivtrafik och järnväg eftersom dessa transportmedel är skonsammast mot miljön och klimatet.	Samhällsplanering anses vara viktigt eftersom ett decentraliserat självförvaltande samhälle förespråkas. Infrastrukturmässigt förespråkas satsningar på kollektivtrafik och då dessa transportmedel är skonsammast mot miljön och klimatet.
Tilltro till ny teknik	Tilltron till nya innovationer är hög. Tekniken ses som lösningen på klimatproblematiken.	Hög tilltro till ny teknik, anses vara lösningen på klimatproblematiken.	Ny teknik ses inte som lösningen utan den verkliga förändringen måste ske bland befolkningen i industriländer. Reducerad levnadsstandard förespråkas.	Ny teknik ses inte som lösningen på klimatproblemen, utan befolkningsminskning anses vara lösningen, så att mer resurser kan fördelas på färre människor.

3.2 Ekologisk modernisering

Ekologisk modernisering är en modern diskurs vars uppgift är att förändra det rådande ekonomiska systemet till att bli ett hållbart system som inte äventyrar framtida generationers möjlighet att förverkliga sina livsöden. Diskursen har sitt ursprung i det sena 70-talet och den tyske sociologen Joseph Huber brukar benämnas som den förste att skriva om nationell miljöutveckling i termer av ekologisk modernisering.

Ekologisk modernisering angriper i huvudsak dagens rådande ekonomiska system, det vill säga kapitalismen. Förespråkare för ekologisk modernisering menar att kapitalismen inte går att avskaffa på grund av dess strukturella omfattning internationellt men att systemet går att förändra så att nationers framtida tillväxt övergår till att vara hållbar, ”grön” tillväxt, så att utvinningen av naturresurser inte påverkar efterkommande generationer. (Carter, 2007:227, Mol & Spaargaren, 2000: 17-19).

Att förändra kapitalismen i riktning mot ekologiska moderniseringen samt göra den *environmentally friendly* är en stor utmaning som grundar sig i att näringslivet ser vinsten i ett långsiktigt hållbart förfarande och anammar tankarna som teorin presenterar. Konkret finns det två grundläggande idéer om hur förändringen bör ske. Den första innebär att våra samhällen dematerialiseras, vilket enligt den ekologiska moderniseringen tankar innebär att produktionsfasen effektiviseras. För varje produkt som produceras används mindre naturresurser och produktionsfasen blir så energieffektiv som möjligt. Den första idén kommer, enligt företrädare för denna åskådning, att leda till den andra grundtanken, vilken är decoupling. När samhällen dematerialiseras antas samhällen utvecklas så att nationernas ekonomier och tillväxt, fortsätter att öka med ett minimalt tillskott av nya naturresurser. Tillväxten antas fortsätta genom att innovationer och återanvända naturresurser kommer driva industrialiseringen i en ny fas, en så kallad ”grön industrialisering” (Carter, 2007:227; Dryzek, 2005).

Svenska privata aktörer har i regel ambitioner att maximera sin vinst vilket är ömsesidigt med privata aktörer internationellt. I Sverige som är ett av de länder där ekologisk modernisering kommit längst antas teorin fått större inflytande i samhället på grund av näringslivsklimatet som skiljer sig från många andra länder. Det svenska näringslivet har en lång tradition av konsensusökande tillsammans med stat och andra organisationer vilket tros ha påverkat den svenska utvecklingen och inneburit att tankar om vårt nyttjande av naturresurser blivit mer aktuell och en fråga som upplevs som viktig för de politiska partierna (Carter, 2007:233; Dryzek, 2005).

Ekologisk modernisering har blivit en populär diskurs i akademiska men likväl politiska kretsar och fått utökat inflytande de senaste tre decennierna. Christoff (1996)

menar att popularitetsökningen beror på att ekologisk modernisering väver ihop tre fundamentala delar som gemensamt medför att stater och det ekonomiska systemet inte behöver omstruktureras helt vilket många andra göra teorier hävdar, bland annat social greens. De tre delarna fokuserar på nationell ekonomisk utveckling, moderna lösningar och att debatten om miljöfrågorna lyfts högt upp på agendan (Christoff, 1996:477). Många akademiker är inne på liknande spår där bland annat Carter (2007) lyfter fram att tydliga krav på reglering i miljö- och klimatfrågor är en vital del då de rådande ekonomiska strukturerna är nästintill omöjliga att förändra (Carter, 2009:227f).

Christoffs (1996) bidrag till diskussionen om ekologisk modernisering kan ses som en vidgning av begreppet där författarens huvudpoäng innebär att ekologisk modernisering måste betraktas ur olika perspektiv beroende på vilken typ av samhällsförändring den ekologiska moderniseringen medför. Christoff (1996) presenterar en skala, *svag-stark* ekologisk modernisering beroende på hur omfattande och vilka delar av samhället som influeras. Christoff (1996) menar att förändringar som tar sin utgångspunkt i teknokratiska åtgärder bör klassificeras som *svaga* eftersom att dessa åtgärder inte är några storskaliga åtgärder som genomsyrar hela samhället. Institutionella åtgärder vars ändamål är att systematiskt förändra sättet som institutioner och myndigheter arbetar och tänker anses vara *stark* då sådana förändringar sker på en stor skala och med mål att genomgripande implementera tankar om hållbar utveckling (Christoff 1996: 490).

För att tydliggöra skillnaden mellan svag och stark ekologisk modernisering presenteras tabell 1.

Teknokratisk/ Svag ekologisk modernisering	Institutionell/ Stark ekologisk modernisering
Ekonomisk	Ekologisk
Teknologisk (begränsad)	Institutionell/systematisk (generell)
Instrumentell	Kommunikativ
Teknokratisk/ny-korporativism/stängd	Deliberativ demokratisk/öppen
Nationell	Internationell
Enhetlig (hegemonisk)	Diversifierad

Källa: Christoff 1996:490

I skapandet av ett verktyg som enkelt och överskådligt kan belysa partiernas förskjutningar inom miljöpolitiken kommer förutom Christoffs (1996) tankar om svag/stark ekologisk modernisering kommer Carter (2007) att användas.

Carter (2007) menar att politiska åsikter inom de traditionella partierna oftast bygger på en etablerad dualism (ex. stat v. marknad) där partiernas åsikter placeras i ett dualistiskt sammanhang för att avgöra var partiet befinner sig på den ideologiska kartan. I en förlängning hjälper ett sådant förfarande forskare att klassificera partier på

en politisk skala från vänster (socialism) till höger (kapitalism) inom det politiska spektrumet. När nya partier och nya åsikter etableras inom politiken vars imperativ är annorlunda gentemot den etablerade politiken uppstår problem i den ideologiska klassificeringen av dessa partier och åsikter. Partier vars imperativ är av en ekologisk karaktär blir svåra att klassificera enligt den traditionella vänster-höger skalan då det nya imperativet inte fångas upp av den skalan.

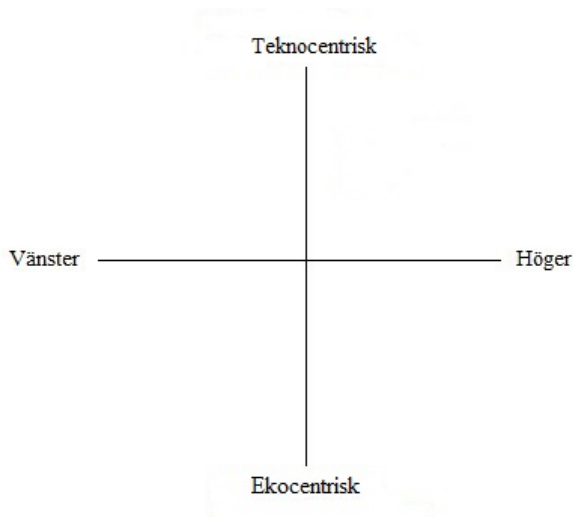
Därför introducerar Carter (2007) en y-axel till den redan existerande x-axeln (vänster-höger skalan). Anledningen till att Carter introducerar en y-axel är för att fånga upp det ekologiska imperativ som den traditionella vänster-höger skalan missar. Carter (2007) presenterar ekologism i samband med vänster-högerskalan. Carters (2007) y-axel betecknas därför av gradskillnader inom ekologismen, beroende på hur stark/svag ekologism ett parti manifesterar klassificeras partiet enligt en (ecocentric-technocentric) skala på y-axeln (Carter, 2007:76ff).

Den här studien kommer att använda Carters (2007) xy-axel för att belysa partiernas position i relation till det ideologiska imperativet samt att studien kommer att använda Carters ekologiska imperativ för att belysa partierna i relation till graden ekologism. Desto mer ecocentrism partierna påvisar tolkas det som en indikator för att ekologisk modernisering haft ett mindre/minimalt inflytande. Desto mer technocentrism partierna påvisar tolkas det som en indikator för att diskursen om ekologisk modernisering haft en påverkan på miljöpolitiken inom riksdagspartierna

3.2.1 Analytiskt verktyg, ekologisk modernisering

Studiens andra analytiska modell ämnar belysa partiernas rörelsemönster på den klassiska vänster-höger skalan som har en direkt anknytning till idealtyperna som partierna identifieras enligt. Förutom idealtypsförskjutningarna eftersöks även ifall partierna uppvisar tendenser till vad som kan relateras till diskursen om ekologisk modernisering. Beroende på vart partierna placeras på y-axeln kan korrelationen mellan svensk miljöpolitik och diskursen om ekologisk modernisering inflytande stärkas eller försvagas. Då ekologisk modernisering betraktas som en ekonomisk och teknokratisk diskurs bör partierna placeras närmare den teknocentriska delen av linjen än den ekocentriska.

Det är viktigt att påpeka att studiens andra analytiska verktyg är subjektivt betingat, baserat på observationer inom samtliga riksdagspartiers valmanifest, och bör därför enbart ses som en förenklad illustration av analysen med mål att underlätta utläsandet av analysen. Trots den subjektiva aspekten anses verktyget tillföra en förklarande och sammanfattande aspekt vilket är anledningen till att verktyget presenteras och används i studien.

4. Analys

Analyskapitlet utgörs av två delar. Den första delen ämnar identifiera och belysa idealtypsförskjutningar inom riksdagspartierna enligt tidigare presenterade analytiska ramverk. Analysens andra del ämnar förklara varför idealtypsförskjutningarna existerar samt vad de identifierade idealtypsförskjutningarna kan bero på.

4.1 Alliansen

Alliansen är ett politiskt borgligt samarbete som består av de fyra borgliga partierna (M), (FP), (C), (KD). Alliansen publicerade sitt första gemensamma valmanifest 2006 och har sedan dess publicerat ytterligare två gemensamma valmanifest. Här nedan återfinns partigenomgången för Alliansen.

4.1.1 Moderata samlingspartiet

Ekonomisk tillväxt

Moderata samlingspartiet anser att den enskilt absolut viktigaste aspekten som Sverige bör sträva efter att uppnå ifall svensk levnadsstandard skall kunna fortleva som medborgarna är vana vid. Moderaternas retorik i denna fråga är genomgående i samtliga individuella valmanifest från 1988 års valmanifest till 2002 års valmanifest. Den ekonomiska tillväxten menar (M) kommer ge utrymme att investera i ny teknik som kan producera mer tillväxt genom export. Även miljöomställningen motiveras av Moderaterna som enbart möjlig ifall den ekonomiska tillväxten ökar i U-länderna så att fattigdomen inte blir ett ständigt hot och människor kan börja fokusera på andra värden förutom sin egen överlevnad (Moderaterna, 1988; Moderaterna, 1991; Moderaterna, 1994; Moderaterna, 1998; Moderaterna, 2002).

När Alliansen bildas och Moderaterna blir en del av det bygget förändras inte mycket i aspekten om ekonomisk tillväxt. Den stora förändringen gäller retoriken som valmanifestet presenterar. Tidigare valmanifest talar om ekonomisk tillväxt i absoluta termer medan Alliansens gemensamma valmanifest 2006 numera nämner ekonomisk tillväxt som något väldigt viktigt för Sverige, retoriken är numera inte lika ”hård” som i tidigare valmanifest från Moderaterna. Numera talas det om att skapa flera företag och flera jobb i Sverige, att alla måste bidra till välfärden och att ny svensk miljöteknik kan inbringa nya arbetsplatser och nya investeringar. Retoriken må ha förändrats men partiets tankar om ekonomisk tillväxt har Moderaterna fått med sig in i Allianssamarbetet. Alliansens efterkommande gemensamma valmanifest från 2010 återgår till Moderaternas klassiska syn på ekonomisk tillväxt där tillväxt talas om i absoluta termer. Valmanifestet från 2014 är ännu tydligare på denna punkt då den ekonomiska tillväxten presenteras som absolut nödvändigt för att klara framtidens utmaningar (Alliansen, 2006; Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

Analysen av valmanifesten visar att Moderata samlingspartiet inte har genomgått någon idealtypsfröskjutning utan har ständigt i denna fråga placerats under den marknadsliberala världsåskådningen. Kopplat till graden av ekologisk modernisering sorteras partiet som ett svagt parti då inga djupa institutionella förändringar förespråkas utan det teknokratiska perspektivet gör sig framträdande.

Miljö och hållbarhet

I frågan om miljö och hållbarhet visar Moderata samlingspartiets ingen tydlighet likt i frågan om ekonomisk tillväxt. Miljö och hållbarhet marginaliseras av (M) vilket valmanifesten 1988-1994 vittnar om. Valmanifesten under perioden 1988-1994 presenterar endast några fåtal meningar som anknyter till miljö och hållbarhet (Moderaterna, 1988; Moderaterna, 1991; Moderaterna, 1994). I valmanifestet från 1998 sker en förändring i Moderaternas hållning gentemot miljö och hållbarhet, miljö och hållbarhetsaspekten får numera mer utrymme samt att konkreta förslag inom miljö och hållbarhetsrådet presenteras. Moderaterna anser bland annat att kärnkraften är en viktig energikälla, både nu och i framtiden. En energikälla som möjliggör en 20 procentig koldioxidutsläppsminskning till år 2005. Valmanifestet från 2002 bygger vidare på det föregående valmanifestet och lyfter ny miljöteknik som en potentiell exportvara som kan öka den svenska tillväxten (Moderaterna, 1998; Moderaterna, 2002).

Alliansens bildande var positivt för Moderaternas inom miljö och hållbarhetsfrågan. Valmanifesten 1988-1994 behandlade miljö och hållbarhet i väldigt korta ordalag. En första förändring skedde 1998 då ny miljöteknik sågs som en potentiell tillväxtfaktor. Med Alliansens bildande sker en andra förändring inom Moderaterna då Alliansen gemensamt förespråkar tydliga strategier relaterade till miljö och hållbarhet som präglas av internationellt samarbete och innovation inom teknikbranschen. Alliansens valmanifest från 2010 visar på ett ännu starkare miljö och hållbarhetsfokus då

Alliansen proklamerar att Sverige ska bli ”världsledande i miljö- och klimatfrågor” (Alliansen, 2010). Alliansens senaste valmanifest från 2014 är lika ambitiöst och samma proklamation som fanns i valmanifestet 2010 återfinns numera även i valmanifestet 2014 (Alliansen; 2014)

Moderata samlingspartiet har genomgått en tydlig förändring inom miljö och hållbarhetsområdet. Partiet har gått från att vara ett parti med obefintligt miljö och hållbarhetsperspektiv till att sakta utvecklas och med Alliansens bildande ta ett sista steg mot en fullfjädrad miljö och hållbarhetspolitik. Det är svårt att enbart klassificera Moderaterna i en idealtyp. Moderaterna påvisar tydliga marknadsliberala tendenser samtidigt som de påvisar institutionella tendenser då de förespråkar ett gemensamt internationellt samarbete i miljö- och klimatfrågorna.

Relaterat till graden av ekologisk modernisering inom miljö och hållbarhetsperspektivet placeras partiet åter på den svaga sidan. Trots att partiet påvisar ett internationellt perspektiv anses partiets grad av ekologisk modernisering vara svag på grund av den teknologiska aspekten samt den ekonomiska som genomsyrar miljö och hållbarhetsperspektivet.

Samhällsplanering

Samtliga Moderaterna valmanifest 1988-2002 lyfter fram globalisering som en central del av Moderaternas politik. Globalisering ses som en positiv kraft som öppnar nya marknader och skapar ny tillväxt för Sverige. Europeiska unionen samt EMU (europeiska monetära unionen) ses som självklara val i Moderaternas politik (Moderaterna, 1988; Moderaterna, 1991; Moderaterna, 1994; Moderaterna, 1998; Moderaterna, 2002).

Infrastrukturmässigt nämner valmanifesten 1988-1998 inget om. Första gången infrastruktursatsningar nämns är i valmanifestet från år 2002 då satsningar på vägnätet och järnvägen föreslås. Det efterkommande gemensamma valmanifestet för Alliansen år 2006 prioriterar den tunga transporten samt bilarnas plats i samhället. Järnvägen däremot står det inget om och är för Moderaterna ett steg tillbaka gentemot deras enskilda valmanifest från år 2002 (Alliansen, 2006).

Alliansens valmanifest från år 2010 samt år 2014 skiljer sig drastiskt från alla tidigare moderata valmanifest. Dessa valmanifest föreslår omfattande infrastruktursatsningar gällande, vägar, järnvägar, flyg och sjöfarten. Liknande satsningar har inte tidigare observerats i Moderaternas valmanifest. Satsningar på infrastruktur talas om i termer av ekonomisk tillväxt. Att dessa infrastruktursatsningar är viktiga för att sätta fart på svensk ekonomi (Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

Moderaternas tidigare valmanifest 1988-1998 präglas av en avsaknad av åsikter inom denna fråga, när partiet väl behandlar samhällsplanering (2002-2014) görs det i termer

av marknadsliberalism och institutionalism. Satsningarna som föreslås motiveras främst i form av nya arbetstillfällen och ekonomisk tillväxt medan miljö- och klimatperspektivet finns närvarande, men kommer i andra hand.

Moderaterna klassificeras enligt den *institutionella* och *marknadsliberala* idealtypen i samhällsplaneringsfrågan och ingen idealtypsförskjutning har identifierats, förutom tillkomsten av den marknadsliberala och institutionella idealtypen. Partiet klassificeras enligt dessa idealtyper på grund av partiets positiva framtoning gentemot globalisering och partiets åsikter gentemot infrastruktur.

Relaterat till graden av ekologisk modernisering sorteras partiet även under samhällsplaneringsfrågan som ett svagt parti då partiet genomsyras av det ekonomiska perspektivet utan någon större hänsyn till ekologi.

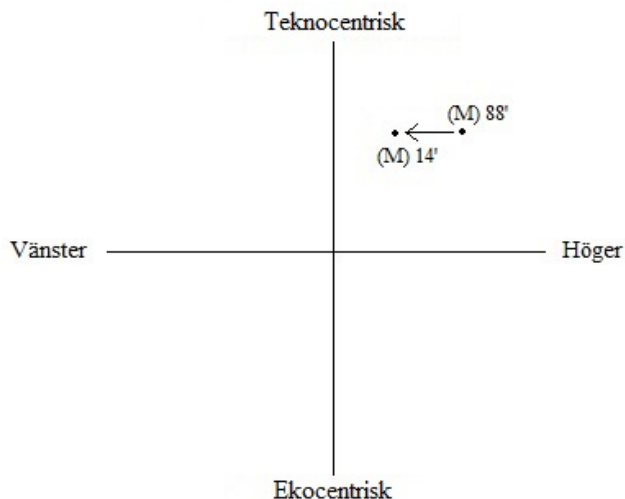
Tilltro till ny teknik

Moderaterna gestaltar tydlighet i samtliga enskilda valmanifest när det kommer till partiets tilltro till ny teknik. Redan år 1988 var tilltron till den nya tekniken hög och förblir så fram till det sista enskilda valmanifestet för Moderaterna år 2002. Skillnaderna som identifieras är synen på vad den nya tekniken kan bidra med, i de tidiga valmanifesten från år 1988-1994 ses den nya tekniken som ett medel att minska utsläpp, främst koldioxidutsläpp. År 1998 förändras synen och numera ses ny miljöteknik potentiell exportvara som kan öka den ekonomiska tillväxten, vid sidan om de miljö- och klimatmässiga aspekterna (Moderaterna, 1988; Moderaterna, 1991; Moderaterna, 1994; Moderaterna, 1998; Moderaterna, 2002).

I det första gemensamma valmanifestet för Alliansen år 2006 fortsätter tilltron till den nya tekniken att vara hög och numera får den nya miljötekniken ännu mera utrymme samtidigt som den nya miljötekniken ses ännu tydligare som en potentiell svensk exportvara som kan bidra till ekonomisk tillväxt. Tongångarna är liknande i valmanifestet från år 2010 och valmanifestet från år 2014 då ny miljöteknik ses som ett viktigt inlag i den fortsatta ekonomiska tillväxten (Alliansen, 2006; Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

Moderata samlingspartiet är även under indikator fyra ett tydligt marknadsliberalt parti. Inga idémässiga förskjutningar har identifierats förutom att den institutionella idealtypen tillkommit i samband med Alliansens bildande.

Moderaternas miljöpolitiska utveckling enligt de undersökta indikatorerna kan således sammanfattas enligt följande graf.

Den idealtypiska utveckling som identifierats inom partiet mellan åren 1988-2002 placerar partiet långt åt höger på den klassiska vänster-höger skalan vilket representerar den marknadsliberala idealtypen samt högt upp på den teknocentriska skalan gällande graden ekologism som partiet manifesterar. Anledningen till att partiet placeras högt upp på den teknocentriska skalan har med paritets ekonomiska och teknologiska aspekter i relation till miljöpolitiken att göra. Dessa aspekter genomsyrar partiet genomgående i samtliga valmanifest vilket befäster partiets tillhörighet på den teknocentriska delen av skalan.

Efter Alliansens bildande sker en mindre idealtypsförskjutning inom partiet då idealtypen *institutionalism* blir framträdande vilket gör att partiet förflyttar sig mot mitten på vänster-högerskalan men i termer av teknocentrism-ekocentrism förblir partiet lika teknocentriskt som det varit under perioden 1988-2002.

4.1.2 Folkpartiet liberalerna

Ekonomisk tillväxt

Ekonomisk tillväxt är en central del även i Folkpartiet liberalernas politik likt den är i Allianspartnerns Moderaternas politik. Till skillnad från Moderaterna får den ekonomiska tillväxten olika mycket utrymme beroende på vilket valmanifest som analyseras. Valmanifestet från 1988 talar om tillväxt i absoluta ordalag, ”tillväxten måste öka!” är rubriken gällande den ekonomiska politiken (Folkpartiet, 1988). Valmanifestet från 1991 talar fortfarande om vikten av ekonomisk tillväxt men numera poängteras även vikten av tillväxt för miljöns skull (Folkpartiet, 1991).

Vikten av god ekonomisk politik som skapar nya jobb och resurser för Sverige återfinns i valmanifestet från 1994-1998 men skillnaden i dessa valmanifestet jämfört med tidigare valmanifest är att den ekonomiska tillväxten inte får lika mycket utrymme samt att den ekonomiska politiken oftast diskuteras utan ordet ekonomisk

tillväxt används. Fokus ligger istället på att skapa nya jobb vilket bidrar till ekonomisk tillväxt även om partiet inte uttalat gör den kopplingen (Folkpartiet, 1994; Folkpartiet, 1998).

Valmanifestet från år 2002 återgår till en liknande terminologi angående tillväxten som valmanifesten från 1988-1991 använde men med en viktig förändring. Folkpartiet nämner ”långsiktig hållbar tillväxt” för första gången år 2002 (Folkpartiet, 2002). Huruvida Folkpartiet talar om samma hållbara tillväxt som Bruntlandsrapporten gör låter jag vara osagt men att beskriva tillväxt i dessa ordalag vittnar om en förändring i synen av tillväxt.

De gemensamma valmanifesten från Alliansen 2006-2014 är i linje med tidigare folkpartistiska valmanifest gällande den ekonomiska tillväxten. Alliansen lyfter fram tillväxten som något nödvändigt för att klara samhällsutmaningar utan att tala om tillväxt i hållbara termer vilket även Folkpartiet gjorde när partiet agerade enskilt, med undantag för valmanifestet 2002 då hållbar ekonomisk tillväxt presenterades men vad exakt det innebar redogjorde partiet inte mer detaljerat (Alliansen, 2006; Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

Alliansens bildande med Folkpartiet som ett av fyra borgliga koalitionspartier har inte förorsakat någon idealtypsförskjutning för Folkpartiet liberalerna då tidigare valmanifest presenterat liknande idéer angående den ekonomiska tillväxten och därför identifieras Folkpartiet i enlighet med den *marknadsliberala* idealtypen. Folkpartiet var positivt inställda till ekonomisk tillväxt i samtliga valmanifest 1988-2002 vilket även Allianssamarbetet presenterade i sina gemensamma valmanifest.

Relaterat till graden av ekologisk modernisering sorteras Folkpartiet som ett svagt parti med utgångspunkten att partiet inte talar i termer av hållbar tillväxt utan enbart i termer av klassisk ekonomisk tillväxt vilket är framträdande i nästan samtliga valmanifest.

Miljö och hållbarhet

Miljö och hållbarhet är en punkt som Folkpartiet till skillnad från Moderaterna ägnade utrymme åt i sina valmanifest. 1988 beskriver Folkpartiet miljö och hållbarheten som en av de viktigaste frågorna för partiet vid sidan om den ekonomiska tillväxten och den individuella friheten (Folkpartiet, 1988). Det efterföljande valmanifestet från år 1991 har en annan prägel än det förra och numera får miljö och klimat minimalt med utrymme. Eftersom att miljö och klimatet har fallit bort går det inte att tala om en idealtypsförskjutning utan snarare om ett bortfall i miljö och klimatfrågan (Folkpartiet, 1991).

1994 återgår Folkpartiet till att åter poängtera vikten av miljö men numera får inte miljö och hållbarhetsaspekten lika mycket utrymme som det gjorde år 1988

(Folkpartiet; 1994). Liknande tongångar samt utrymmesfördelning som i valmanifestet från 1994 återfinns i valmanifestet från 1998 (Folkpartiet, 1994; Folkpartiet, 1998).

I det sista enskilda valmanifestet (2002) från Folkpartiet återgår partiet till liknande tongångar som partiet påvisade 1988. Folkpartiet presenterar ett ”värna naturen” projekt som en av sina centrala frågor väljarna ska få ta ställning till i valet 2002. ”Värna naturen” projektet identifierar miljö och klimatförändringar som allvarliga hot mot mänskligheten och därför vill Folkpartiet arbeta med dessa frågor internationellt för att stoppa den negativa trend som pågår (Folkpartiet, 2002). Genomgående i samtliga valmanifest (1988-2002) där miljö och hållbarhet behandlas vill Folkpartiet arbeta gränsöverskridande, inom EU som ett första steg men globala samarbeten och insatser uppmuntras från partiets sida.

Alliansens bildande och presentationen av det första gemensamma valmanifestet år 2006 fortsätter det arbete i miljö och hållbarhetsfrågan som Folkpartiet drivit under en längre period. Skillnaden som förekommer mellan de tidigare valmanifest från Folkpartiet och det gemensamma som Alliansen presenterade är att tydligare marknadsliberala drag återfinns vilket stärker den marknadsliberala idealtyp som fragmenterat återfanns i de enskilda valmanifesten mellan 1988-2002.

Den institutionella idealtypen är framträdande i Alliansen vilket den alltid varit inom Folkpartiet. De två senaste valmanifesten från Alliansen 2010 och 2014 presenterar miljö och hållbarhetsfrågan ännu tydligare. Stora satsningar identifieras och den marknadsliberala idealtypen blir mer framträdande då Alliansen ser ekonomisk potential i uppfinnandet av ny miljöteknik samt att den institutionella idealtypen förstärks då miljö och hållbarhetsarbetet framställs som en europeisk och global utmaning och bör således hanteras på den globala nivån (Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

Folkpartiet har därmed enbart stärkt den tidigare identifierade institutionella idealtypen samt att den marknadsliberala idealtypen som återfanns fragmenterat inom Folkpartiet blivit mer framträdande. Med den utgångspunkten har ingen idealtypsfrskjuten identifierats utan enbart ett stärkande av tidigare identifierade idealtyper.

Relaterat till graden av ekologisk modernisering sorteras Folkpartiet som ett starkare parti i miljö och hållbarhetsfrågan än i frågan gällande ekonomisk tillväxt men partiet klassificeras fortfarande som ett svagt parti på grund bristen på relationen mellan miljö och hållbarhet kopplat till ekonomisk tillväxt.

Samhällsplanering

Samhällsplanering i form av decentralisering nämns över huvud taget inte men decentraliseringens dikotomi globalisering behandlas i samtliga av Folkpartiets valmanifest 1988-2002. Partiet talar om globalisering i termer av nödvändighet för Sverige med tanke på landets storlek, geografiska placering och den internationaliserade marknadsekonomin som råder. Folkpartiets globaliseringspolitik yttrar sig positivt i relation till den Europeiska unionen och den Europeiska valutaunionen. Gemensamma internationella insatser och lösningar anser Folkpartiet vara att föredra och poängterar att arbete på ett supranationellt plan inom den Europeiska unionen bör eftersträvas. I frågor som är av globalt intresse som exempelvis miljö och hållbarhet ser Folkpartiet gärna ett internationellt globalt samarbete inom exempelvis FN utöver arbetet inom den Europeiska unionen (Folkpartiet, 1998; Folkpartiet, 1991; Folkpartiet, 1994; Folkpartiet, 1998; Folkpartiet, 2002).

När det kommer till satsningar på infrastrukturen talar Folkpartiet om denna fråga i väldigt korta ordalag i valmanifesten 1988-2002. Första gången infrastrukturensatsningar nämns är i valmanifestet från år 2002 och då i samband med ekonomisk tillväxt. Resonemanget som partiet för är att företagen behöver bättre infrastruktur för att det ska vara lönsamt att verka inom Sveriges gränser, mer detaljerat går partiet inte in på infrastrukturfrågan (Folkpartiet, 2002).

Utgivelsen av det första gemensamma valmanifestet i form av Allianssamarbetet fortsätter i linje med Folkpartiets valmanifest från år 2002. Infrastruktur identifieras som en viktig punkt men Alliansens valmanifest från år 2006 går inte närmare in på vilket typ av infrastrukturensatsningar som Alliansen ämnar genomföra (Alliansen, 2006).

I Alliansens två senaste valmanifest, 2010 och 2014, sker en förändring när det kommer till infrastrukturfrågan. Numera ägnas mer utrymme åt denna punkt samt att konkreta förslag presenteras. För Folkpartiets del är det första gången konkreta infrastrukturensatsningar beskrivs som partiet kan tillskriva sig, som en del av koalitionsarbetet med de övriga borgliga partierna. Infrastrukturensatsningarna som beskrivs i de två senaste valmanifesten är oftast knutna till ökad ekonomisk tillväxt (Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

Folkpartiet klassificeras enligt den tredje indikatorn under två idealtyper, den *marknadsliberala* samt den *institutionella*. Ingen idealtypsförskjutning har inträffat då partiet även som enskilt parti påvisade marknadsliberala och institutionella drag.

Relaterat till graden av ekologisk modernisering sorteras partiet som ett svagt parti med anledning av att hållbar tillväxt inte presenteras som ett alternativ samt att

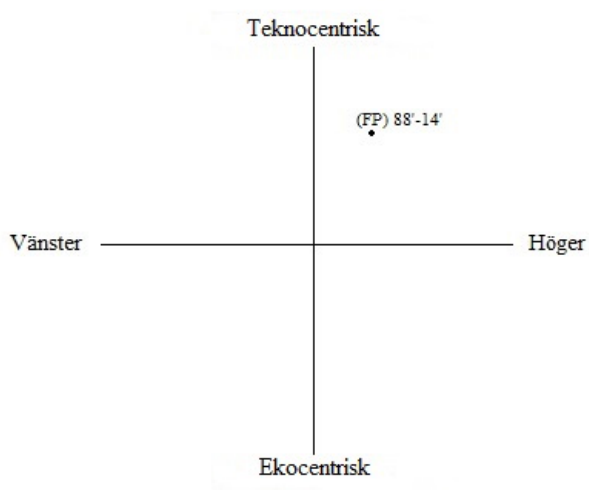
samhällsplaneringsåtgärder som presenteras har en stark anknytning till klassisk ekonomisk tillväxt.

Tilltro till ny teknik

Folkpartiets tankar inom tekniksegmentet är nära förenade med partiets tankar om miljö och hållbarhet. Den nya tekniken ses som en avgörande del i samtliga valmanifest med undantag från valmanifestet år 1991 då miljö och hållbarheten föll i skymundan vilket resulterade att även tilltron till tekniken gjorde samma sak. Liknande tankar följer med folkpartiet in i Allianssamarbetet där tilltron till den nya tekniken är minst lika hög, om inte högre än tidigare och presenteras som en avgörande del i omställningen till det hållbara samhället samtidigt som den svenska levnadsstandarden inte minskar (Folkpartiet, 1998; Folkpartiet, 1991; Folkpartiet, 1994; Folkpartiet, 1998; Folkpartiet, 2002; Alliansen, 2006; Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

Folkpartiet klassificeras, likt under föregående indikatorer, som ett marknadsliberalt och institutionellt parti. Ingen idealtypsförskjutning har skett utan enbart en befestning av tidigare politiska uppfattningar.

Folkpartiets miljöpolitiska utveckling enligt de undersökta indikatorerna kan således sammanfattas enligt följande graf.

Folkpartiet är det parti inom Alliansen som påvisar minimal idealtypsförskjutning inom miljöpolitiken. Partiets institutionella och marknadsliberala prägel är konsekvent genomgående i samtliga valmanifest med mindre variationer. Bildandet av Alliansen och kompromisserna med övriga borgliga partier visar att (FP) stadigt står kvar på samma idétradition som partiet även innan Allianssamarbetet representerade. Det är snarare övriga partier som genom åren rört sig mot Folkpartiets linje än tvärtom.

I relation till graden av ekologism så sorteras Folkpartiet som ett teknocentriskt parti på grund av de ekonomiska och teknologiska aspekterna som finns kopplade till partiets miljöpolitik. Partiet är tydligt med att ekonomisk tillväxt är en förutsättning för att miljö- och klimatarbetet ska kunna drivas ordentligt samt att partiet identifierar den nya tekniken som både nödvändig inom den hållbara utvecklingen men även som en potentiell exportvara.

4.1.3 Centerpartiet

Ekonomisk tillväxt

Den ekonomiska tillväxten är en viktig fråga även för Centerpartiet liksom den är hos övriga borgliga partier, men den ekonomiska tillväxten beskrivs till skillnad från övriga borgliga partier i termer av hållbar ekonomisk tillväxt där hänsyn tas till planetens naturresurser. Att bruka utan att förbruka kan sammanfatta Centerpartiets åsikter gällande den ekonomiska tillväxten i relation till exploatering av planetens naturresurser. Redan i valmanifestet år 1988 beskrivs tillväxt enligt dessa termer och en tydlig ekologism till skillnad från den ekonomiskt betingade diskursen ekologisk modernisering gör sig märkbart synlig. Liknande åsikter presenteras i samtliga av Centerpartiets valmanifest med ett undantag, år 1998, då ekonomisk tillväxt för första gången omskrivs utan att partiet i direkt anslutning behandlar naturresursfrågan. Det efterföljande valmanifestet (2002) från Centerpartiet återgår dock till traditionella Centerpartistiska åsikter angående tillväxten liksom dem som identifierades i valmanifesten 1988-1994 (Centerpartiet, 1988; Centerpartiet, 1991, Centerpartiet, 1994; Centerpartiet, 1998; Centerpartiet, 2002).

Alliansens bildande och koalitionen första gemensamma valmanifest från år 2006 visar att Centerpartiet är det parti som tydligast förskjutit sina tidigare värderingar till förmån för det nya koalitionsarbetet. Världsåskådningen *social greens* som var framträdande inom partiet 1988-2002 är numera ett minne blott. Partiet påvisar, liksom övriga borgliga partier *marknadsliberala* och *institutionella* drag. I och med att den ekonomiska aspekten blivit allt mer framträdande inom Centerpartiet kan ett skifte från ekologism argumenteras till förmån för diskursen om ekologisk modernisering talas för.

Valmanifestet från 2010 fortsätter i samma spår som valmanifestet från år 2006 där den ekonomiska tillväxten i många delar är helt separerad från hållbarhetsperspektivet vilket förstärker Centerpartiets idealtypsförskjutning till den marknadsliberala världsåskådningen med inslag av den institutionella världsåskådningen (Alliansen, 2010).

Det senaste gemensamma valmanifestet från 2014 nämner hållbar tillväxt en gång vilket är en gång mer än de tidigare gemensamma valmanifesten, men tongångarna är fortfarande klassiskt marknadsliberala med institutionella inslag där tillväxten saknar

en hållbarhetsaspekt som Centerpartiet var så tydliga med i sina enskilda valmanifest 1988-2002 (Alliansen, 2014).

Centerpartiets identifieras således som det parti vars idémässiga ställningstagande inom miljöpolitiken förskjutits allra mest av samtliga riksdagspartier. Partiet har gått från världsåskådningen *social greens* till världsåskådningarna *marknadsliberalism* och *institutionalism* på knappt tre decennier.

Miljö och hållbarhet

Miljö och hållbarhet var en central del i Centerpartiets politik och partiet visar en tydlig ekologisk prägel under åren 1988-2002. Partiet kan sägas vara Alliansens ”gröna” röst eftersom att partiet konsekvent argumenterar för vikten av ett miljö och klimatmässigt hänsynstagande och påvisar ett tydligt generationsperspektiv som innebär att dagens generation har ett miljö- och klimatmässigt ansvar gentemot kommande generation. Ekologi och kretsloppstänket är betydelsefulla ord och partiet menar att ekologi och kretslopp ska prägla ekonomi, människors vardag och politiken i stort (Centerpartiet, 1988; Centerpartiet, 1991, Centerpartiet, 1994; Centerpartiet, 1998; Centerpartiet, 2002).

I miljö- och hållbarhetsfrågan har Centerpartiet haft ett större inflytande och det första gemensamma valmanifestet (2006) innehåller flera avsnitt där miljö och hållbarhet presenteras som viktiga inslag i framtidens Sverige. Den marknadsliberala synen på tillväxt är fortfarande framträdande men miljö och hållbarhet har satts i fokus och hållbar utveckling presenteras som ett måste. Det är värt att notera att hållbar utveckling som valmanifestet (2006) skriver om behandlas oerhört brett och är därför svårplacerat i en idealtyp eftersom att en tydlig förklaring till vad hållbar utveckling egentligen innebär saknas, till skillnad från tankar gällande den ekonomiska tillväxten som tydligt kan identifieras som en marknadsliberal idealtyp.

Valmanifesten 2010 och 2014 fortsätter i samma anda som valmanifestet från 2006, miljö- och hållbarhetsperspektivet stärks ytterligare och nya tankar om hållbar utveckling presenteras samtidigt som partierna vill värna om den svenska naturen och det internationella klimatet. Miljö- och hållbarhetsaspekten presenteras som viktiga punkter men att miljöarbetet kommer kräva ekonomisk tillväxt, både i Sverige men även internationellt. Även utvecklingsländernas ekonomiska tillväxt lyfts fram som en viktig aspekt i miljö och hållbarhetsarbetet (Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

Trots att Alliansen valmanifest innehåller väldigt mycket fokus på miljö- och hållbarhet identifieras arbetet som presenteras som en blandning av den *marknadsliberala* och den *institutionella* världsåskådningen på grund av de ekonomiska aspekterna som är kopplade till miljö- och hållbarhetsarbetet och kravet på ekonomisk tillväxt. Därmed har Centerpartiet som tidigare klassificerades enligt

idealtypen *social greens*, även under indikator tre idémässigt förskjutits till att numera klassificeras enligt idealtyperna *marknadsliberalism* och *institutionalism*.

Samhällsplanering

Samhällsplanering i form av ett decentraliserat samhälle med utökat medborgarinflytande samt större personligt ansvar förespråkas i samtliga av Centerpartiets valmanifest 1988-2002. Globalisering ses som ett negativt fenomen och maktkoncentration ska motarbetas till förmån för decentralisering (Centerpartiet, 1988; Centerpartiet, 1991, Centerpartiet, 1994; Centerpartiet, 1998; Centerpartiet, 2002).

Förutom decentraliseringsaspekten vill Centerpartiet även göra stora infrastrukturella investeringar främst inom järnvägssektorn, vilka Centerpartiet anser vara en central del i den hållbara samhällsomställningen. Järnvägen måste rustas upp för att kunna konkurrera ut den tunga transporten samt bidra till renare miljö i form av bland annat minskade utsläpp. Centerpartiet vill även förändra den svenska bilflottan som partiet menar bidrar till stora problem inom miljö- och hållbarhetsperspektivet. Ett konkret förslag från 1991 års valmanifest är att Centerpartiet vill att den svenska bil och transportflottan senast 2000 ska drivas av biobaserade drivmedel (Centerpartiet, 1988; Centerpartiet, 1991, Centerpartiet, 1994; Centerpartiet, 1998; Centerpartiet, 2002).

Likt de centerpartistiska förändringar som observerats under de två första indikatorerna följer liknande förändringar inom den tredje indikatorn. Det första gemensamma valmanifestet från Alliansen (2006) nämner inte decentralisering en enda gång, en fråga som varit en hjärtefråga för Centerpartiet under väldigt lång tid. Globalisering däremot som var en viktig fråga för övriga borgliga partierna presenteras som vägen framåt för Sverige och valmanifestet vittnar om att Centerpartiet varit tvungen att överge en hjärtefråga, decentralisering, till förmån för det gemensamma koalitionsarbetet (Alliansen, 2006).

Även i de två efterföljande valmanifesten (2010, 2014) presenteras globalisering som den enda vägen framåt för Sverige och Centerpartiet har därmed befast sin idealtypsförskjutning även enligt den tredje indikatorn (Alliansen, 2010, Alliansen, 2014). Från att tydligt ha klassificerats enligt idealtypen *social greens* under perioden när partiet agerade självständigt, har partiet numera idémässigt förskjutits till den *marknadsliberala* och den *institutionella* idealtypen.

Tilltro till ny teknik

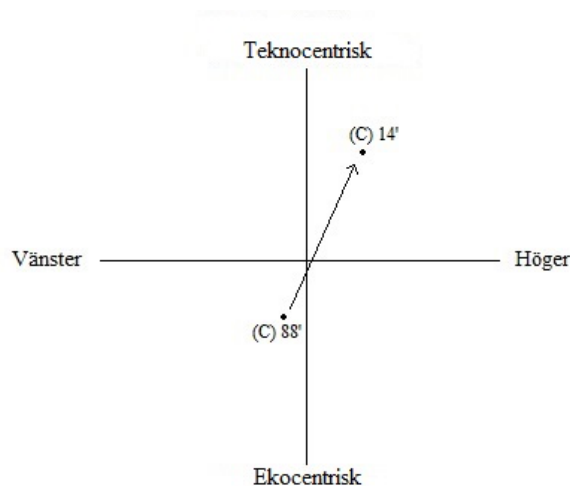
Den nya tekniken utgör ingen central del i Centerpartiets miljöpolitik vilket perioden 1988-1994 vittnar om, även om ny teknik nämns i korta ordalag. Valmanifestet 1988-1994 fokuserar istället på bestraffningsåtgärder av miljöförstörande verksamheter samt att dessa valmanifest tydligt poängterar vikten av att samhället utvecklas i samklang med miljön. En stor förändring identifieras år 1998 där den nya tekniken

numera presenteras som absolut nödvändig för att klara av framtidens miljö och klimatutmaningar samt att Centerpartiet numera menar att utvecklingen av ny teknik kan bidra med nya inkomster för Sverige, åsikter som inte existerade i tidigare valmanifest. Partiets sista enskilda valmanifest från år 2002 bygger vidare på retoriken från för första gången presenterades år 1998, där ny teknik åter presenteras som något väldigt viktigt för partiet, både i den hållbara samhällsomställningen men även i form av export (Centerpartiet, 1988; Centerpartiet, 1991, Centerpartiet, 1994; Centerpartiet, 1998; Centerpartiet, 2002).

En idealtypsförskjutning inom Centerpartiet har identifierats även innan Allianssamarbetet släpper sitt första gemensamma valmanifest men idealtypsförskjutningen blir tydlig i och med Alliansens presentation av det första gemensamma valmanifest och i likhet med de övriga indikatorerna identifieras en idealtypsförskjutning inom Centerpartiet. Partiet som under perioden 1988-1994 klassificerats i enlighet med idealtypen *social greens* påvisar sedan år 1998, *marknadsliberala* och *institutionella* åsikter. Alliansens bildande befäster den identifierade idealtypsförskjutningen och partiet klassificeras numera enligt den *institutionella* och den *marknadsliberala* världsåskådningen (Alliansen, 2006, Alliansen, 2010, Alliansen 2014)

Idealtypsförskjutningen som anknyter till den fjärde indikatorn är mildare än i övriga indikatorer eftersom att Centerpartiet i sina två sista enskilda valmanifest påvisat tendenser som pekat mot en sådan utveckling.

Centerpartiets miljöpolitiska utveckling enligt de undersökta indikatorerna kan således sammanfattas enligt följande graf.

Centerpartiet är det parti inom svensk miljöpolitik som påvisar de största idémässiga förändringarna på området miljöpolitik. Under perioden 1988-2002 då partiet agerade som ett självständigt parti var idealtypen *social green* framträdande samt att de

politiska åtgärderna som partiet argumenterade för klassades som relativt ekocentriska då åtgärderna ofta var institutionellt betingade, samhälleliga förändringar förespråkades med andra ord.

När Centerpartiet blir en del av Alliansen förändras partiet i grunden. Tydligast observeras förändringar enligt de tre första indikatorerna där den tidigare identifierade idealtypen *social greens* förvandlas till idealtyperna *marknadsliberalism* och *institutionalism*. Tidigare decentraliseringsåtgärder som förespråkades från partiet och som medförde att partiet klassificerades som relativt stark ekocentriskt förändras i och med Alliansens bildande och partiet återfinns numera på den teknocentriska delen av skalan. Decentraliseringsfrågan som var en hjärtefråga för partiet är helt försvunnen och numera står partiet för ekonomiska och teknologiska lösningar framför strukturella, där ekonomisk tillväxt och teknisk utveckling måste prioriteras före människors levnadssätt.

4.1.4 Kristdemokraterna

Ekonomisk tillväxt

Under perioden 1988-1994 talar (KD) inte om ekonomisk tillväxt vilket gör det svårt att klassificera Kristdemokraterna enligt Clapp & Dauvergues (2011) världsåskådningar. Första gången Kristdemokraterna nämner ekonomisk tillväxt är i valmanifestet från 1998 års val men även då får inte den ekonomiska tillväxten något större utrymme samt att kontexten som den ekonomiska tillväxten presenteras i återfinns liknelser som till en viss del stämmer överens med Centerpartiet då (KD) talar om ekonomisk tillväxt i termer av hållbar tillväxt (Kristdemokraterna, 1988; Kristdemokraterna, 1991; Kristdemokraterna, 1994; Kristdemokraterna, 1998).

Valmanifestet från 1998 talar visserligen om ekonomisk tillväxt men i väldigt korta ordalag vilket gör att även här blir en klassificering svår, men då passagera som behandlar ekonomisk tillväxt talar om "hållbar tillväxt" finns tendenser som pekar mot *social greens*, även om dessa tendenser är marginella och för ringa för att (KD) ska kunna klassificeras enligt idealtypen *social greens* (Kristdemokraterna, 1998).

I valmanifestet från år 2002 framkommer en tydligare hållning inom (KD) relaterat till den ekonomiska tillväxten. Den ekonomiska tillväxten beskrivs mer omfattande och i skarpare tongångar än tidigare där Kristdemokraterna menar att den ekonomiska tillväxten helt enkelt måste öka. Men i samma valmanifest beskrivs även att långsiktig hållbar tillväxt är eftersträvansvärt vilket motsäger uttalanden om att tillväxten i absoluta termer måste öka. Kristdemokraterna kanske menar att den klassiska *marknadsliberala* tillväxten bör eftersträvas parallellt samtidigt som incitament för långsiktig hållbar tillväxt utvecklas (Kristdemokraterna, 2002). Om slutsatsen är sådan då innebär det att Kristdemokraterna klassificeras under den *institutionella* världsåskådningen.

Det efterföljande gemensamma valmanifestet för Alliansen 2006 beskriver ekonomisk tillväxt i andra ordalag än vad Kristdemokraternas samtliga valmanifest mellan åren 1988-2002 gör. Den ekonomiska tillväxten får ett mycket större utrymme och beskrivs enligt den *marknadsliberala* och *institutionella* världsåskådningen. Även de två senaste valmanifesten från Alliansen (2010, 2014) beskriver den ekonomiska tillväxten i liknande tongångar (Alliansen, 2010; Alliansen, 2014) vilket medför att Kristdemokraterna stärker sin position inom den *institutionella* idealtypen samt tillför den *marknadsliberala* idealtypen till sin politik.

Miljö och hållbarhet

En tongivande del i samtliga av Kristdemokraternas valmanifest mellan åren 1988-2002 är miljö och hållbarhet. Kristdemokraterna visar på ett stark miljöfokus samtidigt som partiet menar att människor inte finner lycka i materiella ting utan budskapet som Kristdemokraterna förmedlar utmynnar i att lycka återfinns i mänskliga relationer och i harmoni med naturen. Genomgående i samtliga enskilda valmanifest presenteras en konsekvent miljöprofil inom partiet som bland annat placerar miljön i ett generationsperspektiv, där dagens generation uppmanas värna om miljön så att efterkommande generationen kan bruka planetens resurser utan att dras med föregående generationers belastning (Kristdemokraterna, 1988; Kristdemokraterna, 1991; Kristdemokraterna, 1994; Kristdemokraterna, 1998; Kristdemokraterna 2002).

Miljöperspektivet återfinns i Alliansens samtliga valmanifest (2006, 2010, 2014) där valmanifesten talar om vikten av att värna miljön och klimatet samt att säkra vår hållbara utveckling som de borgliga partierna menar är absolut nödvändigt i omställningen till det hållbara samhället. Alliansen presenterar även tankar som ämnar göra Sverige till en ”grön spjutspets” i Europa. Sverige ska vara pådrivande i miljöfrågor och verka för att EU på ett gemensamt plan inrättar regelverk som sänker koldioxidutsläpp i hela EU. Alliansen påpekar vikten av att aktivt verka för ett nytt Kyoto-avtal och att omställningen kräver att vi arbetar gemensamt internationellt och inte enskilt nationellt (Alliansen, 2006; Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

I och med bildandet av Alliansen och presentationerna av partiernas gemensamma valmanifest försvinner generationsperspektivet som Kristdemokraterna, men även Centerpartiet presenterade samt att tidigare tendenser som antydde om idealtypen *social greens* numera tydligt kan identifieras enligt idealtyperna *marknadsliberalism* och *institutionalism*. Det är svårt att tala om en idealtypsförskjutning eftersom att partiet inte kunde tydligt klassificeras enligt en idealtyp under perioden då partiet agerade självständigt, snarare skulle jag argumentera för att partiet anammat den *marknadsliberala* och *institutionella* idealtypen än förskjutit från en annan idealtyp.

Samhällsplanering

Decentralisering talar (KD) inte om men decentraliseringens dikotomi globalisering nämns i de flesta av partiets valmanifest. En anslutning till den Europeiska unionen anser (KD) vara positivt för Sverige likt övriga partier inom Alliansen, med undantag för (C) 1988-2002 som verkade för decentralisering. Kristdemokraterna är positiva till ett svensk medlemskap i den Europeiska Unionen eftersom att partiet i en sådan kontext kan på ett internationellt plan verka för fred och miljö vilket partiet prioriterar över allt annat (Kristdemokraterna, 1991; Kristdemokraterna, 1994). Liknande globaliseringstankar återfinns även i efterföljande valmanifest inom Kristdemokraterna där fokus inom utrikespolitiken bör kretsa kring fred och miljö (Kristdemokraterna, 1998; Kristdemokraterna, 2002). Internationellt fokus återfinns även i Allianssamarbetet och dess gemensamma valmanifest, Kristdemokraterna har genom koalitionsarbetet med övriga borgliga partier inte förändrat sina åsikter gällande det internationella perspektivet samt vilken Sveriges bör ha inom den Europeiska Unionens, utan Kristdemokraterna har genom Allianssamarbetet breddat sin EU politik till att omfatta mycket mer än enbart freds och miljöperspektivet.

När det kommer till infrastruktur är (KD) inte lika tydliga som partiet är inom EU frågan. Sporadiskt nämns satsningar på kollektivtrafik och järnväg samt minskandet av bilismen inom Sverige men dessa satsningar får inte mycket utrymme utan nämns oftast i väldigt korta ordalag (Kristdemokraterna, 1988; Kristdemokraterna, 1991; Kristdemokraterna, 1994, Kristdemokraterna 1998; Kristdemokraterna, 2002).

Bildandet av alliansen och presentationen av det första gemensamma valmanifestet innebar en vidgad infrastrukturpolitik för (KD). Numera beskrivs stora infrastruktursatsningar vilket kan ses som en bonus för (KD) då partiet tidigare inte fokuserat på den infrastrukturella frågan likt Allianssamarbetet gör (Alliansen, 2006; Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

Kristdemokraterna identifieras och klassificeras enligt den *institutionella* idealtypen under perioden 1988-2002, Alliansens bildande och publiceringen av det första gemensamma valmanifestet förstärkte den *insitutionella* idealtypen inom partiet samtidigt som den *marknadsliberala* idealtypen gjorde entré inom Kristdemokraterna. Alliansens valmanifest från 2010 och det från 2014 befäster redan bevisade idealtyper inom partiet och påvisar att partiet breddat sin politik mer än vad partiet har förskjutit sin politik (Alliansen, 2006; Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

Tilltro till ny teknik

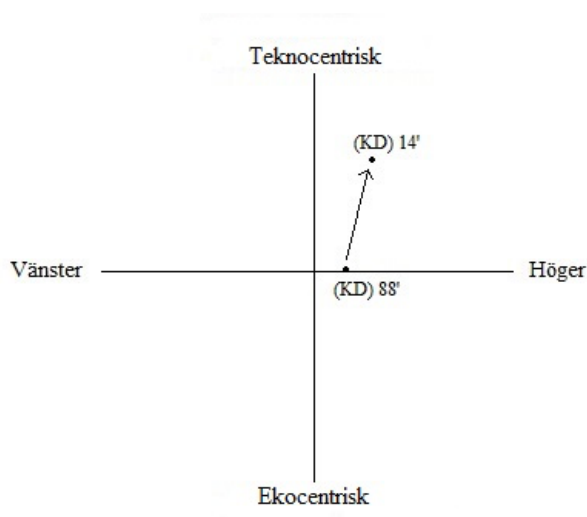
Teknikaspekten behandlas överhuvudtaget inte i valmanifesten 1988-1994. Under den perioden utgörs miljö- och hållbarhetsperspektivet utav statlig och kommunal kontroll- och tillsynsverksamhet (Kristdemokraterna, 1988; Kristdemokraterna, 1991; Kristdemokraterna, 1994). Tilltro till ny teknik presenteras inte förrän i valmanifestet från 1998 års val då satsningar på forskning med syfte att producera ny miljöteknik

introduceras för första gången (Kristdemokraterna, 1998). Det efterföljande valmanifestet (2002) behandlar ny teknik ännu tydligare och Kristdemokraterna menar numera att forskningen kring alternativa energikällor måste intensifieras, att införandet av ny miljövänlig teknik ska vara ekonomiskt lönsamt för företag och privatpersoner samt att skattefrihet på förnyelsebara energikällor ska råda (Kristdemokraterna, 2002).

Tilltron till den nya tekniken inom Allianssamarbetet är väldigt hög. Samtliga valmanifest (2006, 2010, 2014) talar om ny miljöteknik som en absolut nödvändighet i den hållbara samhällsomställningen och föreslår därför att resurser ska investeras så att Sverige blir ett föregångsland inom fältet. Den nya miljötekniken ses även som en potentiell exportvara som kan stärka den svenska ekonomin och tillföra ny ekonomisk tillväxt till landet. Även utsläppsproblematiken (främst koldioxidutsläpp) behandlas under detta avsnitt och Alliansen menar samtidigt som den nya tekniken kan bidra med ökad ekonomisk tillväxt att även minimering av utsläpp kan åstadkommas vilket gynnar planeten som ekonomin (Alliansen, 2006; Alliansen, 2010; Alliansen, 2014).

Kristdemokraterna har under den sista indikatorn inte förskjutit sina idémässiga åsikter utan snarare förändrat betoningen av dem i samband med bildandet av Allianssamarbetet. De *institutionella* och *marknadsliberala* idealtyperna har enbart blivit tydligare och stärkts med Alliansen och Kristdemokraterna har därmed inte genomgått någon idealtypsförskjutning.

Kristdemokraternas miljöpolitiska utveckling enligt de undersökta indikatorerna kan således sammanfattas enligt följande graf.

Kristdemokraternas politik innan 2006 kännetecknas av institutionella drag inom samtliga indikatorer med undantag från vissa valmanifest där indikatorerna inte behandlades och således inte kunde klassificeras. När väl indikatorerna tydliggjordes

påvisade dem institutionella drag som gör att partiet placeras relativt centralt på vänster-höger skalan. Efter 2006, när Alliansen bildas, påvisar Kristdemokraterna fortfarande institutionella drag men numera har även den marknadsliberala idealtypen gjort entré i partiets miljöpolitik vilket har gjort att partiet förskjutits aningen åt höger.

Relaterat till graden av ekologism enligt den teknocentriska-ekocentriska skalan har partiet har den teknocentriska aspekten i Kristdemokraternas miljöpolitik blivit mer framträdande efter 2006. KD som ställde sig negativa till materialism och belyste generationsperspektivet som ett viktigt förhållningssätt placeras centralt i ekologism, varken teknocentriska eller ekocentriska. Efter 2006 får de ekonomiska och teknologiska aspekterna ett större utrymme i partiets politik vilket gör att partiet efter 2006 klassificeras som ett teknocentriskt parti i likt övriga Allianspartier.

4.2 Rödgröna koalitionen

Det rödgröna blocket inom svensk politik brukar benämnas vid namnet den rödgröna koalitionen bestående av partierna, (S), (MP) och (V). Partierna inom den rödgröna koalitionen, till skillnad från Alliansen, publicerar enskilda valmanifest och går till val som enskilda partier med olika politiska utgångspunkter. Här nedan återfinns partigenomgången för den rödgröna koalitionen.

4.2.1 Sveriges socialdemokratiska arbetareparti

Ekonomisk tillväxt

Ekonomisk tillväxt karakteriseras av det Socialdemokratiska arbetarepartiet som en positiv kraft vars effekter är vitala för att nationen i sin helhet ska klara av ekonomiska utmaningar som uppstår. Genomgående i samtliga valmanifest 1988-2014 återfinns positiva resonemang kring den ekonomiska tillväxten men utrymmet som den ekonomiska tillväxten får i valmanifesten varierar genom åren. 1988 och 1991 benämns den ekonomiska tillväxten i väldigt korta, positiva, ordalag för att år 1994 få mer utrymme och presenteras som ett viktigt instrument för framtiden (Socialdemokraterna, 1988; Socialdemokraterna, 1991; Socialdemokraterna, 1994). Den observerade trenden där den ekonomiska tillväxten får ett större utrymme desto närmare nutid partiet utvecklas återfinns även i valmanifestet från 1998, numera erhåller den ekonomiska tillväxten bland annat en egen rubrik, vilket inte observerats i tidigare valmanifest. I valmanifestet från 1998 presenteras för första gången miljön i korrelation till den ekonomiska tillväxten och där Socialdemokraterna menar att miljön för framtida generationer måste säkras och förbättras, samtidigt som tillväxten inte får hämmas (Socialdemokraterna, 1998). Socialdemokraterna talar i tydliga ideala termer av ekologisk modernisering när partiet talar om kontinuerlig tillväxt utan att fördärva framtida generationers möjligheter till ny exploatering, ett begrepp som inom diskursen ekologisk modernisering kallas för ”grön” tillväxt.

År 2002 återgår Socialdemokraternas tankar om ekonomisk tillväxt till det som partiet presenterade under perioden 1988-1994, där den ekonomiska tillväxten ses som ett positivt fenomen men där ingen korrelation mellan ekonomisk tillväxt och miljöfrågor presenteras vilket var fallet år 1998. I de tre efterföljande valmanifesten från 2006, 2010 samt i det senaste valmanifestet från 2014 står åter den ekonomiska tillväxten i fokus, miljö och hållbarhetsperspektivet som återfanns i korta ordalag år 1998 existerar inte i något av de nyare valmanifesten. Socialdemokraterna befäster därmed sin syn på att den ekonomiska tillväxten som enbart positiv utan att presentera ett miljö och hållbarhetsperspektiv i korrelation till den ekonomiska tillväxten (Socialdemokraterna, 2006; Socialdemokraterna, 2010; Socialdemokraterna, 2014).

Socialdemokraterna talar tydligt om den ekonomiska tillväxtens positiva egenskaper samt hur partiet vill använda tillväxten för att göra nya investeringar i samhället, med den utgångspunkten klassificeras partiet i enlighet med den *institutionella* idealtypen genomgående i samtliga valmanifest och därmed har inga idealtypsförskjutningar enligt den första indikatorn inträffat. Partiets positiva framhållning gentemot den ekonomiska tillväxten samt argumentationen som partiet använder när ekonomisk tillväxt behandlas vittnar om att diskursens ekologisk modernisering återfinns inom det socialdemokratiska partiet då partiet i likhet med diskursen om ekologisk modernisering har ett starkt fokus på den ekonomiska aspekten av miljöpolitiken.

Miljö och hållbarhet

Socialdemokraternas miljö- och hållbarhetsarbete präglas i valmanifesten från 1988 och 1991 av kontroll och uppföljning av miljöfarlig verksamhet samt minimering av miljöskadliga utsläpp i ett nationellt perspektiv, satsningarna som Socialdemokraterna vill genomföra är konkretiserade i valmanifesten och beskrivs vara prioriterade av partiet (Socialdemokraterna, 1988; Socialdemokraterna, 1991).

I valmanifestet från 1994 framträder ett internationellt miljö och hållbarhetsfokus vid sidan om det nationella där den Europeiska Unionen presenteras som en potentiell mellanstatlig plattform där Sverige kan verka internationellt för minskandet av utsläpp och för en god miljö (Socialdemokraterna, 1994). Det europeiska perspektivet framträder än mer tydligt i det efterföljande valmanifestet från 1998 där Socialdemokraterna menar att Sverige, liksom andra partier anser att Sverige bör vara ett föregångsland inom miljö och hållbarhet inom den Europeiska unionen (Socialdemokraterna, 1998).

Globala klimatförändringar får för första gången utrymme i valmanifestet från 2002 och benämns som människans största och allvarligaste utmaning. Partiet breddar sin miljöpolitik från att enbart innehåva ett Sverigeperspektiv under perioden 1988-1991, till att förutom det nationella perspektivet även lyfta fram europaperspektivet 1994-1998 till att från år 2002 även vilja vara pådrivande i miljöfrågan globalt, bland annat vill partiet att Sverige ska verka för att Kyoto-avtalet ratificeras av samtliga nationer.

Partiet vill därmed verka inom existerande strukturer för att lösa miljö- och klimatfrågan och inte förändra rådande strukturer, vilket också vittnar om att partiets åsikter överensstämmer med diskursen ekologisk modernisering.

I de efterföljande valmanifesten 2006, 2010 och 2014 poängterar åter Socialdemokraterna vilken av att arbeta med minskade miljöskadliga utsläpp i form av bland annat kemikalier. Det europeiska och globala perspektivet är inte lika framträdande som i tidigare valmanifest, möjligen på grund av att EU-samarbetet numera pågått under en längre period och inte behöver argumenteras för i lika stor utsträckning, vilket tar sitt uttryck i valmanifesten där fokus åter placeras på Sverige och svensk miljöpolitik och inhemska utsläpp (Socialdemokraterna, 2006; Socialdemokraterna, 2010; Socialdemokraterna, 2014).

Socialdemokraterna påvisar en gradvis förstärkning av den *institutionella* idealtypen inom perioden 1988-2014. Desto längre fram i den kronologiska ordningen partiet utvecklas desto mer av den *institutionella* idealtypen framkommer inom partiets miljöpolitik. Därmed har ingen idealtypsförskjutning inträffat inom Socialdemokraterna utan enbart en *institutionell* idealtypisk förstärkning.

Samhällsplanering

Samhällsplanering inom Socialdemokratin kännetecknas utav globaliseringstankar, till skillnad från koalitionspartierna ((V) & (MP)) vars åsikter inom samma fråga kännetecknas utav decentraliseringstankar. Valmanifestet från 1988 talar inte uttryckligen om partiets inställning till den Europeiska unionen men partiet är tydliga med att gemensamma problem inom Norden och Europa löses bäst gemensamt över nationsgränserna (Socialdemokraterna, 1988). 1991 breddar och förtydligar partiet sin europapolitik och förespråkar numera en svensk anslutning till den Europeiska unionen, partiet förblir EU-positiva genomgående i alla valmanifest då partiet anser likt i valmanifestet från 1988 att gemensamma problem löses bäst gemensamt på en mellanstatlig nivå (Socialdemokraterna, 1991; Socialdemokraterna, 1994; Socialdemokraterna, 1998; Socialdemokraterna, 2002; Socialdemokraterna, 2006; Socialdemokraterna, 2010; Socialdemokraterna, 2014).

Inom infrastrukturfrågan är Socialdemokraterna tydliga i de valmanifest där infrastrukturfrågan behandlas vad de anser vara nödvändiga investeringar och vad dessa investeringar syftar till att förbättra. Valmanifesten 1988 och 1994 nämns inget gällande infrastruktur samt 1998 nämns infrastruktur väldigt kort i en passage som behandlar övergripande satsningar (Socialdemokraterna, 1988; Socialdemokraterna, 1994; Socialdemokraterna, 1998).

I övriga valmanifest behandlas infrastrukturfrågan mer ingående och ett gemensamt nämnare inom dessa valmanifest är korrelationen mellan infrastrukturens satsning och ökad ekonomisk tillväxt. Redan i valmanifestet 1991 görs denna korrelation tydlig då

partiet argumenterar för att ekonomisk tillväxt är beroende av bra kommunikation i form av bland annat infrastruktur. Även i valmanifesten från 2002, 2006, 2010, 2014 återfinns liknande tongångar då Socialdemokraterna poängterar vikten av god infrastruktur som en förutsättning för ökad ekonomisk tillväxt (Socialdemokraterna, 1991; Socialdemokraterna, 2002; Socialdemokraterna, 2006; Socialdemokraterna, 2010; Socialdemokraterna, 2014).

Partiet påvisar tydliga *institutionella* tendenser enligt den tredje indikatorn samhällsplanering vilket medför att partiet klassificeras enligt den *institutionella* idealtypen. Inga idealtypsförskjutningar har inträffat utan en stadig *institutionell* röd tråd identifieras.

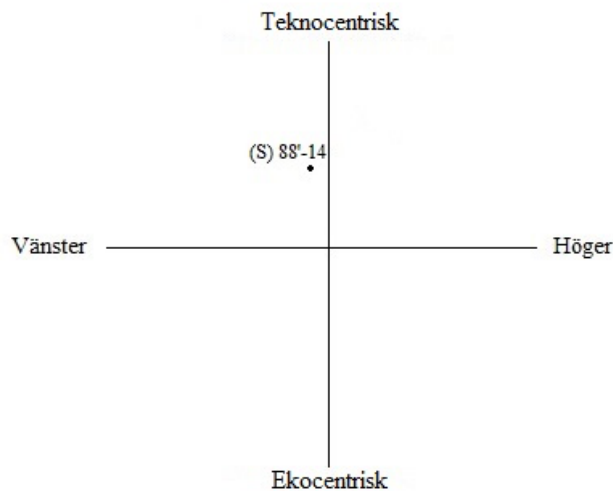
Tilltro till ny teknik

Den teknologiska aspekten inom det socialdemokratiska partiet existerar inte mellan 1988-1994. Partiet nämner inte ny teknik förutom i valmanifestet från 1988 då partiet berättar att ekonomiska styrmedel numera existerar för att satsa på ny teknik. Men vilken sorts ny teknik eller hur teknikutvecklingen ska användas går partiet inte närmare in på (Socialdemokraterna, 1988; Socialdemokraterna, 1991; Socialdemokraterna, 1994).

Åren 1998-2014 framträder en röd tråd då samtliga valmanifest talar om ny teknik i liknande termer. Den gemensamma nämnaren är korrelationen mellan ny teknik, ekonomisk tillväxt och hållbar utveckling. Socialdemokraterna ämnar stärka den svenska positionen internationellt som en spjutspets inom teknikbranschen som partiet anser vara av central vikt då exportpotentialen är väldigt stor för Sverige inom just denna bransch. Valmanifestet från 2006 går specifikt in på hur den svenska tekniken skulle kunna användas. Partiet menar att klimatförändringarna tvingar nationer att adapteras efter klimatförändringarna vilket kommer kräva att ny teknik uppfinns. Socialdemokraterna beskriver svensk forskning som en potentiell spjutspets inom området vilket partiet menar kan generera mer ekonomisk tillväxt för Sverige (Socialdemokraterna, 1998; Socialdemokraterna, 2002; Socialdemokraterna, 2006; Socialdemokraterna, 2010; Socialdemokraterna, 2014).

Socialdemokraterna klassificeras därmed enligt den *institutionella* idealtypen, likt övriga indikatorer. Ingen idealtypsförskjutning har inträffat utan partiet har enbart stärkt sin *institutionella* prägel.

Socialdemokraternas miljöpolitiska utveckling enligt de undersökta indikatorerna kan således sammanfattas enligt följande graf.

Socialdemokraterna placeras till vänster på den politiska vänster-höger skalan men närmare mitten än till exempel Vänsterpartiet på grund av Socialdemokraternas förhållning gentemot den ekonomiska tillväxten och partiets institutionella prägel.

När det gäller graden ekologism så klassificeras partiet som ett teknocentriskt parti. Anledningen till att Socialdemokraterna klassificeras som ett teknocentriskt parti har med partiets tankar samt argumentation att göra. De förändringar som Socialdemokraterna presenterar har ett starkt teknologiskt och ekonomiskt fokus till skillnad från exempelvis koalitionsparternas Miljöpartiet, som presenterar mer djupgående strukturella förändringar och identifierar problem med dagens ekonomiska system, även om den teknologiska aspekten också även återfinns inom Miljöpartiet.

4.2.2 Miljöpartiet de gröna

Ekonomisk tillväxt

Ekonomisk tillväxt är en fråga som Miljöpartiet ser allvarligt på, politiken som partiet presenterar i sina valmanifest vittnar om att jakten på ekonomisk tillväxt inte är gynnsamt för vårt samhälle beroende på många faktorer. Partiet prioriterar tydligt ett motstånd mot exploatering av naturresurser eftersom det leder till en materialism som enligt miljöpartiet är en återvändsgränd för samhället och planeten. Genomgående i samtliga av Miljöpartiets valmanifest återfinns liknande tongångar, ingenstans presenteras ekonomisk tillväxt som den ideala vägen framåt för vårt samhälle utan en fördelningspolitik, kortare arbetstider samt återanvändning av naturresurser istället för ny exploatering anses vara lösningen. En tydlig röd tråd genomgående i alla av miljöpartiets valmanifest identifieras samtidigt som en tydlig skiljelinje identifieras mellan miljöpartiet och partierna som ingår i Allianssamarbetet. När Alliansen ständigt trycker på vikten av kontinuerlig ekonomisk tillväxt erbjuder Miljöpartiet en

politik i raka motsatsen där människan och fritiden står i fokus (Miljöpartiet, 1988; Miljöpartiet, 1991; Miljöpartiet, 1994; Miljöpartiet, 1998; Miljöpartiet, 2002; Miljöpartiet, 2006; Miljöpartiet, 2010; Miljöpartiet, 2014).

Miljöpartiet de gröna uppvisar en tydlig *social green* prägel genomgående i alla sina valmanifest 1988-2014. Paritet har i valmanifesten inte förändrat sina åsikter utan enbart förstärkt dem genom perioden 1988-2014. I relation till ekologisk modernisering

Miljö och hållbarhet

Miljöpartiets profilfråga är miljö och hållbarhet vilket det varit sedan partiets bildande på det tidiga 80-talet. Redan år 1988 presenterade miljöpartiet tankar om att bygga ett samhälle i balans med naturen samt att människor måste våga trotsa etablerade ”sanningar” för att kunna leva i samklang med miljön (Miljöpartiet, 1988).

Tongångarna stärktes i det efterföljande valmanifestet från 1991. Från att uppmana människor att trotsa rådande strukturer, menar miljöpartiet numera att mänskligheten står inför en ekologisk katastrof om människors levnadssätt och exploatering av naturresurser får fortsätta i samma omfattning som det hittills har gjort. Uppmaningar som identifierar miljöfrågorna som vår tids absolut viktigaste och identifierar bland annat människors materiella konsumtion som orsaken till miljö- och klimatproblemen präglar valmanifestet (Miljöpartiet, 1991). Liknande tankar om materialism återfinns även i andra valmanifest, bland annat i valmanifestet från år 2010 där (MP) anser att Sverige måste lämna det ingrodda köp och slängsamhället som har byggts upp genom decennier för att istället satsa på återvinning och reparationer istället för ny exploatering (Miljöpartiet, 2010).

Miljöpartiets retorik har utvecklats med tiden där tidigare valmanifest (1988-1991) presenterade vårt levnadssätt i domedags termer och att vår existens står i ett direkt hot om samhället inte förändras i grund och botten. De senare valmanifesten främst från år 1998-2014 har lämnat domedagsprofetiorna bakom sig och numera belyser partiet generationsperspektivet som även återfanns inom bland annat Centerpartiet 1988-2002 (Miljöpartiet, 1998; Miljöpartiet, 2002; Miljöpartiet, 2006; Miljöpartiet, 2010; Miljöpartiet, 2014).

Även under *miljö och hållbarhet* klassificeras Miljöpartiet enligt idealtypen *social greens*. Partiet uppvisar tydliga kopplingar till ekologism, motstånd mot kontinuerlig tillväxt samt ett uppmanande till lokalt agerande. Således har ingen idealtypsförskjutning identifierats förutom att retoriken inom partiet har aningen förändrats men åsikterna i stora drag är dem samma genomgående i samtliga valmanifest (1988-2014).

Samhällsplanering

Miljöpartiet är tydliga decentraliseringsförespråkare med vissa få undantag. Partiets åsikter kan relateras till med marxismen när det gäller samhällsutformningen.

Miljöpartiet menar att långtgående samhällsförändringar utifrån ekologiska värderingar krävs, konkret kan det innebära att anställda ska gemensamt kunna köpa upp företagen de jobbar på vid en försäljning, men även ett utökat lokalt självstyre där partiet år 2002 argumenterar för fler lokala omröstningar samt att partiet år 2006 ville sänka rösträttsåldern till 16 (Miljöpartiet, 1988; Miljöpartiet, 2002; Miljöpartiet, 2006), tankar som återfinns och härstammar från marxismen.

Vidare motsätter sig (MP) en anslutning till den Europeiska unionen eftersom att partiet inte anser att globalisering är den rätta vägen framåt. Ett starkt EU motstånd återfinns på många punkter och lokalt försörjande förespråkas. Samtidigt som partiet motsätter sig EU anser partiet att vissa supranationella beslut skulle gynna planeten. Besluten som (MP) talar om är bland annat införandet av en gemensam europeisk miljödomstol samt att miljömässiga minimikrav antas på en supranationell nivå vilket är motsägelsefullt då partiet motsätter sig det supranationella perspektivet och även krävde Sveriges utgång ur EU så sent som år 2006 men samtidigt välkomnar partiet supranationella beslut i miljö- och klimatfrågan (Miljöpartiet, 1991; Miljöpartiet, 1994; Miljöpartiet, 1998; Miljöpartiet, 2002; Miljöpartiet, 2006).

När det kommer till infrastruktur präglas Miljöpartiets samtliga valmanifest (1988-2014) av tydligt fokus på det kollektiva resandet. Partiet motsätter sig byggandet av nya motorvägar utan vill hellre se satsningar på tågtrafiken och kollektivtrafiken. Stora investeringar lovas och nya höghastighetståg anses vara framtiden för det personliga resandet samtidigt som partiet vill bryta beroendet med den tunga lastbilstrafiken och istället satsa mer på järnväg som ska kunna minimera och helst ersätta lastbilarnas funktion idag. Partiet följer en tydlig linje genomgående i alla sina valmanifest (1988-2014) när det kommer till infrastrukturfrågor.

Under perioden 1988-2006 återfinns tydliga kopplingar till *social greens* rörelsen, decentralisering förespråkas, supranationella beslut motarbetas och ett svenskt utträde ur EU krävdes så sent som år 2006. Inom decentraliseringsfrågan sker en förändring som har sitt ursprung i valmanifestet från år 2010. Numera återfinns inte liknande krav på ett utträde ur EU som det funnits tidigare och kritiken har tonats ned. Miljöpartiet är fortfarande förespråkare av decentralisering, men numera inom EU och ett utträde krävs inte från partiets sida (Miljöpartiet, 2010).

Det senaste valmanifestet från Miljöpartiet (2014) överger de tidigare presenterade ståndpunkterna gällande partiets EU motstånd samt att partiet numera ämnar arbeta inom EUs ramar för att få igenom sin politiska vilja. Sveriges roll inom EU lyfts fram och partiet menar att Sverige kan åstadkomma mycket inom unionen, främst inom miljö och migrationsfrågor (Miljöpartiet, 2014).

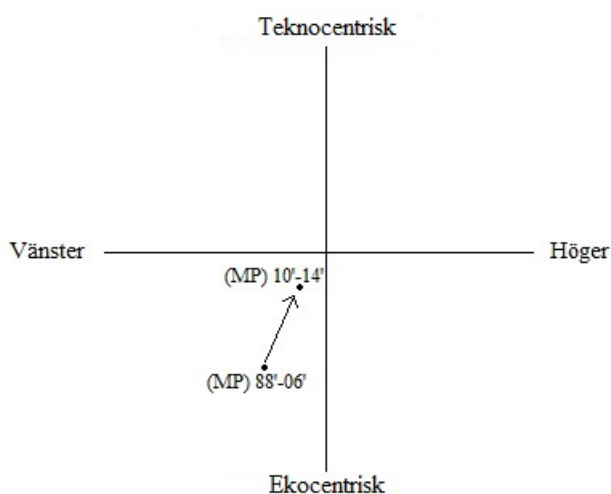
Miljöpartiet klassificeras tydligt enligt idealtypen *social green* mellan åren 1988-2006). Efter 2010 sker en förändring inom partiet då idealtypen *institutionalism* gör sig märkbar. Partiet verkar fortfarande för decentralisering men decentraliseringen bör ske inom EU och inte genom ett svensk utträde vilket partiet argumenterade för i valmanifest innan 2010. Med utgångspunkt i decentraliseringsfrågan och partiets förändrade uppfattningar identifieras Miljöpartiet enligt idealtyperna *social greens* och *institutionalism*

Tilltro till ny teknik

Teknikoptimismen är hög inom Miljöpartiet genomgående i alla valmanifest (1988-2014). Partiet menar att stora investeringar inom miljöforskning krävs så att ny teknik kan uppfinnas vars ändamål kan bidra till att samhället energieffektiviseras, samt att den nya tekniken kan minska behovet av exploatering av nya naturresurser ifall återvinning förs effektiv. Kärnkraftsfrågan är en viktig fråga för partiet då kärnkraftsavveckling förespråkas genomgående i samtliga av miljöpartiets valmanifest. Istället för kärnkraften placerar miljöpartiet stor fokus på sol-, vind- och biobränslen som partiet menar kommer ersätta kärnkraften med ett miljövänligt hållbart alternativ (Miljöpartiet, 1988; Miljöpartiet, 1991; Miljöpartiet, 1994; Miljöpartiet, 1998; Miljöpartiet, 2002; Miljöpartiet, 2006; Miljöpartiet, 2010; Miljöpartiet, 2014).

Partiets genomgående höga teknikoptimism klassificerar Miljöpartiet i enlighet med idealtypen *institutionalism*. Den nya tekniken utgör en väsentlig del i Miljöpartiets hållbara omställningspolitik vilket föranleder en sådan klassificering.

Miljöpartiets miljöpolitiska utveckling enligt de undersökta indikatorerna kan således sammanfattas enligt följande graf.

Miljöpartiet präglas av idealtypen *social greens* vilket gör att partiet placeras till vänster på vänster-höger skalan då många tankar inom *social green* rörelsen härstammar från marxismen men med ett tydligare fokus på miljö. Partiet har under den senare delen av 2010-talet påvisat *institutionella* tendenser främst kopplat till globalisering, med EU frågan som tydligaste indikator för att en idealtypsförskjutning inträffat, vilket gör att partiet fortfarande placeras till vänster på skalan men numera närmare mitten än vad fallet var i de tidigare valmanifesten.

Miljöpartiet är svårplacerade på den ekocentriska-teknocentriska skalan eftersom att partiet tydligt påvisar åsikter som kan relateras till ekologism samtidigt som partiet påvisar en hög tilltro till ny teknik vilket är representativt för partier på den teknocentriska delen av skalan. Med decentraliseringsfrågan och de vida samhällsförändringar som partiet argumenterar för placeras partiet 1988 på den ekocentriska delen av skalan. Partiets utveckling och acceptansen av EU samt den fortsatt höga tilltron till ny teknik gör att partiet idag, fortfarande placeras på den ekocentriska delen av skalan, men närmare mitten än vad som var fallet 1988.

4.2.3 Vänsterpartiet

Ekonomisk tillväxt

Ekonomisk tillväxt specifikt är ingen central fråga i något av Vänsterpartiets valmanifest men samtidigt utgör ideologiskt ekonomiska tankekonstruktioner grunden i Vänsterpartiets politik. Partiets identifierar sig med ideologin socialism vilket resulterar i att Vänsterpartiet i stora drag propagerar för en ny världsordning styrd av en omfördelningspolitik snarare än en tillväxtpolitik, tankar som står i skarp kontrast gentemot majoriteten av övriga riksdagspartier men även gentemot den globala världsekonomin. De gångerna partiet adresserar ämnet ekonomisk tillväxt så gör partiet det i termer av hållbar tillväxt samtidigt som partiet förkastar den marknadsliberala tillväxten som de menar, inte bara är orättvis utan även direkt skadlig för människa och natur.

1988 presenterade partiet tankar som syftar till att hämma ekonomins ständiga jakt på tillväxt, 1991 fastslogs att den ekonomiska tillväxten inte är ett självändamål och att produktion som sliter på miljö och människor är raka motsatsen till vad välfärd egentligen innebär (Vänsterpartiet, 1988; Vänsterpartiet, 1991). Liknande ansatser drivs av Vänsterpartiet även i efterföljande valmanifest där partiet presenterar en annorlunda syn på tillväxt och välfärd gentemot alla andra partier, vissa politiska liknelser återfinns inom Miljöpartiet de gröna samt 90-talets Centerparti men den övergripande politiken skiljer sig gentemot samtliga riksdagspartier. Jämfört med Socialdemokraterna vars ideologiska bakgrund (socialism) är den samma som inom Vänsterpartiet identifieras stora skillnader mellan partierna, när Vänsterpartiet talar

om omfördelning och miljömässigt ansvar talar Socialdemokraterna enbart om ekonomisk tillväxt i positiva ordalag, med undantag från Socialdemokraterna 1998. Vänsterpartiet förespråkar konsekvent en omfördelningspolitik eftersom att partiet anser att ett hållbart samhälle inte går att uppnå ifall människor värderar materiella ting framför mänskliga relationer, så sent som 1998 krävdes en total omställning av människans levnadssätt eftersom att dagens höga materialism hotar hela mänsklighetens existens (Vänsterpartiet, 1994; Vänsterpartiet, 1998, Vänsterpartiet, 2002).

Tongångarna i valmanifestet från 2006 och fram till det senaste 2014 förändrar inte partiets idealtypiska ståndpunkt i den ekonomiskt politiska frågan. Partiet driver fortfarande sin väletablerade omfördelningslinje med fokus på hållbar tillväxt (Vänsterpartiet, 2006; Vänsterpartiet, 2010; Vänsterpartiet, 2014).

Vänsterpartiet klassificeras enligt världsåskådningen *social greens* genomgående i samtliga av sina valmanifest (1988-2014) och därmed har ingen idealtypsförskjutning inträffat utan enbart en befestning inom den gällande idealtypen.

Miljö och hållbarhet

Miljö och hållbarhet är en fråga som får mycket utrymme i samtliga av Vänsterpartiets valmanifest (1988-2014), Partiet talar tydligt om vilka satsningar de anser vara nödvändiga för att kunna ställa om samhället till ett hållbart samhälle samtidigt som partiet hävdar att satsningarnas natur måste konstrueras så att de förändrar mänskligt beteende, eftersom att roten till problemen ligger just i det mänskliga beteendet, i materialismen som konsumtionssamhället genererar. Vägen till det hållbara samhället, enligt Vänsterpartiet, innebär en omställning av traditionell produktion och konsumtion till ekologiskt hållbara lösningar där ett större fokus tilldelas tjänstesektorn samtidigt som materiell konsumtion motverkas. Förutom den mänskliga omställningen som Vänsterpartiet förespråkar talar partiet starkt om att förstärka de nationella miljöskyddslagarna, prioritera förnybar energi i form av sol-, vind och vattenkraft samt stänga landets kärnkraftsreaktorer. Stora satsningar på järnväg och kollektivtrafik samt minskandet av bilismen ses som absolut nödvändiga åtgärder från partiets sida för att uppnå ett hållbart samhälle samtidigt som partiet menar att framtidens arbetstillfällen kommer att finnas i miljösektorn och att Sverige bör bli ett föregångsland i den frågan (Vänsterpartiet, 2010; Vänsterpartiet, 2014).

Vänsterpartiet uppvisar en tydlig miljö och hållbarhetsfokus i enlighet med idealtypen *social greens* som återfinns konsekvent i samtliga valmanifest mellan åren 1988-2014, men likt i frågan om ekonomisk tillväxt anser partiet att det finns ett djupare underliggande problem som hindrar människor från att leva i harmoni med miljön, och det är den internationella ekonomiska politiken, eller kapitalismen som partiet ofta använder som term i sina valmanifest (Vänsterpartiet, 1988; Vänsterpartiet, 1998;

Vänsterpartiet, 2002). Kritiken mot det rådande ekonomiska systemet som Vänsterpartiet presenterar samt orsakerna till problemen har tydliga kopplingar till idealtypen *social greens* vars ursprung härstammar från Marxismen. Att Vänsterpartiet uppvisar tydliga marxistiska och i en förlängning *social greens* tendenser är förväntat i och med att partiet identifierar sig som ett socialistiskt parti.

Ingen idealtypsfröskjutning har skett i Vänsterpartiet utan en konsekvent *social greens* prägel återfinns i samtliga valmanifest.

Samhällsplanering

Likt tankarna gällande ekonomisk politik utgör samhällsplanering en central del av Vänsterpartiets grundläggande värderingar. Partiet presenterar omfattande samhällsplaneringsåtgärder som har sin grund i den socialistiska läran.

Globalisering anser partiet vara negativt och ämnar därför decentralisera samhället. Konkret innebär det att partiet motsätter sig en maktkoncentration vilket en svensk anslutning till EU hade inneburit, partiet bibehåller en likadan ståndpunkt i denna fråga även idag. Men med det sagt är Vänsterpartiet inte motståndare till ett europeiskt samarbete, problemet med EU är den supranationella aspekten som Vänsterpartiet menar strider mot demokratiska principer samt att partiet anser att politiska beslut måste lokalt i medborgarnas närhet vilket inte är fallet inom den Europeiska unionen då beslut tas av politiker med olika nationaliteter långt ifrån Sveriges gränser (Vänsterpartiet, 1988; Vänsterpartiet, 1991; Vänsterpartiet, 1994; Vänsterpartiet, 1998; Vänsterpartiet, 2006).

En närhet inom politik, omsorg och arbete eftersträvas där den enskilda medborgaren har mer möjligheter att påverka sin vardag. 1998 ansåg partiet att medborgare och politiker bör mötas på allmän plats i form av torgmöten för att diskutera politiska förslag och som rör medborgarnas närområden, förslag som har en direktdemokratisk prägel. Partiet uppmuntrar och vill förenkla för medborgare att starta och driva kooperativa företag där arbetarna är ägarna, vilket partiet menar hade skapat en säkerhet på arbetsplatsen då kapitalägarnas inflytande över arbetsmarknaden på så sätt hade minskat (Vänsterpartiet, 1998).

Vänsterpartiet är även tydligt när det kommer till infrastrukturfrågan. Det kollektiva resandet inom städer och orter premieras samt järnväg mellan städer och orter. Bilismen måste hejdas genom att rikspolitiken bland annat avstår från nya vägbyggen till förmån för investeringar i det kollektiva resandet. Partiet ämnar även införa beskattning på flyg så att flygresor blir dyrare än tågresor, vilket många gånger inte är fallet idag (Vänsterpartiet, 1988; Vänsterpartiet, 1991; Vänsterpartiet, 1994; Vänsterpartiet, 1998; Vänsterpartiet, 2002; Vänsterpartiet, 2006; Vänsterpartiet 2010; Vänsterpartiet, 2014).

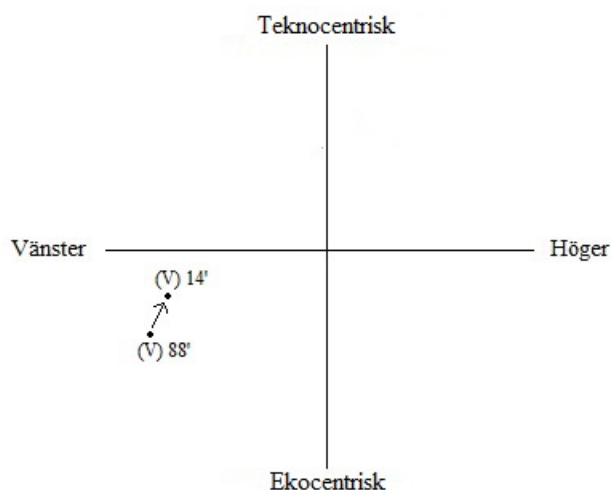
Vänsterpartiet påvisar en tydlig *social green* prägel även under den tredje indikatorn. Ingen idealtypsförskjutning har skett inom partiet utan likt övriga indikatorer har idealtypen *social greens* enbart förstärkts.

Tilltro till ny teknik

Teknikoptimismen är ingen central del i Vänsterpartiets politik men tilltro den nya tekniken finns närvarande i flera av partiets valmanifest. I de tidiga valmanifesten beskrivs den nya tekniken som en stor möjlighet men att utvecklingen av ny teknik går åt fel håll, istället för att förenkla människors vardag och minska arbetsbelastningen används tekniken för att skapa mer vinst åt kapitalägare (Vänsterpartiet, 1988; Vänsterpartiet, 1991; Vänsterpartiet, 1994).

1998 förändras Vänsterpartiets retorik i relation till den nya tekniken och omskrivs numera som en nödvändighet i den hållbara omställningen (Vänsterpartiet, 1998), den nya retoriken återfinns även i efterföljande valmanifest där partiet menar att nya innovationer inom miljö och hållbarhetssektorn kan skapa nya jobb och göra Sverige till ett föregångsland inom miljö och hållbarhet (Vänsterpartiet, 2006; Vänsterpartiet, 2014).

Till skillnad från övriga indikatorer återfinns ingen tydlig *social greens* prägel inom teknikområdet. Tilltron till den nya tekniken är relativt hög och partiet menar att tekniken kan stimulera svensk ekonomi genom dess jobbskapande egenskaper samt att den hållbara omställningen kräver ny teknik ifall den hållbara omställningen ska bli verklighet. Teknikoptimismen har konstant varit hög inom partiet skillnaden som identifierats är vad tekniken bör syfta till att förändra/förbättra, från att i tidigare valmanifest presenteras som ett hjälpmedel i arbetet, presenteras numera den nya tekniken som nödvändig i omställningen till det hållbara samhället. I hänseende till den fjärde indikatorn klassificeras Vänsterpartiet enligt den *institutionella* idealtypen. Ingen idealtypsförskjutning har inträffat enbart partiets retorik har förändrats. Vänsterpartiets miljöpolitiska utveckling enligt de undersökta indikatorerna kan således sammanfattas enligt följande graf.

Vänsterpartiet placeras långt till vänster på vänster-höger skalan på grund av partiets socialistiska ideologi samt dess *social greens* prägel som är framträdande i samtliga av partiets valmanifest.

När det gäller graden av ekologism på den ekocentriska-teknocentriska skalan utmärker sig Vänsterpartiet som ett relativt starkt ekocentriskt parti med utgångspunkt i partiets motstånd mot rådande ekonomiska strukturer samt de samhällsförändrande åsikterna partiet manifesterar. Då partiet påvisar en hög tilltro till ny teknik samt att den nya tekniken skiftat karaktär medför det att partiet numera placeras närmare mitten än vad som var fallet tidigare. Partiet anses dock fortfarande vara mer ekocentriskt än teknocentriskt vilket partiets decentraliseringsaspekt är en av huvudanledningarna till, Vänsterpartiet förespråkar fortfarande idag ett utträde ur EU samt ett mer lokalt självförsörjande samhälle.

4.3 Ekologisk modernisering inom svensk miljöpolitik

Det efterföljande avsnittet utgör analysens andra del. Under denna del besvaras båda frågeställningar varav fokus ligger på argumentationen att idealtypsförskjutningarna som identifierats kan tillskrivas ekologisk modernisering.

Analysen av partiernas miljöpolitik enligt Clapp & Dauvergne (2011) har påvisat idealtypsförskjutningar inom flera riksdagspartier. Förskjutningarna gestaltar sig olika mellan partierna och blocken men gemensamt för alla partier är att förskjutningarna inneburit att nästan samtliga partier, med undantag för Socialdemokraterna och Folkpartiet att partierna rört sig mot mitten på vänster-högerskalan. Partierna behandlar även miljöpolitiken generellt utförligare i de nyare valmanifesten jämfört de tidigare valmanifesten vilket leder studien in på besvarandet av den första frågeställningen.

Svaret på den första frågeställningen blir därmed, ja, riksdagspartiernas idémässiga ställningstagande i hänsyn till miljöpolitik har förändrats enligt de undersökta indikatorerna, vilket även har bevisats under analysens första del med hjälp av Clapp & Dauvergnes (2011) världsåskådningar.

Eftersom att svaret på den första frågeställningen är att miljöpolitiken har förändrats och att partiernas valmanifest vittnar om att miljöpolitik blivit en viktig del i politiken bekräftas även studiens första hypotes att miljöpolitiken har fått en större roll bland riksdagspartierna vilket valmanifesten, framförallt de nyare valmanifesten vittnar om.

När det kommer till den andra frågeställningen och den andra hypotesen kan ett lika tydligt resultat som analysens första del påvisade inte presenteras på grund av frågeställningens induktiva natur, men sett till några erkända akademikernas texter om ekologisk modernisering; Hajer (1995), Christoff (1996), Mol & Spaargaren (2000) och Carter (2007) finns tydliga likheter mellan argumentationen partierna använder,

de identifierade idealtypsfröskjutningarna och de ekonomiska och teknologiska aspekterna som ekologisk modernisering i stora delar handlar om och som dessa författare förtydligar när de skriver om ekologisk modernisering.

Analysens första del har identifierat att den ekonomiska och teknocentriska aspekten av Alliansen och Socialdemokraternas miljöpolitik är framträdande. Miljöpartiet och Vänsterpartiet påvisar inte liknande åsikter som övriga riksdagspartier men tendenser som pekar bort från ekocentrism mot teknocentrism har identifierats. Även mindre idealtypsfröskjutningar har observerats, fröskjutningarna varierar mellan partier och blocken och pekar på en gång mot mitten för nästan samtliga partier. Med utgångspunkt i analysens första del och identifikationen av de ekonomiska och teknocentriska aspekterna som partierna påvisar kan argumentation byggas upp som talar för att de observerade förändringarna har sin rot i diskursen om ekologisk modernisering.

Det som talar för att de identifierade förändringarna kan tillskrivas diskursen om ekologisk modernisering tar sitt ursprung i Hajers (1995) resonemang om diskursens normativa natur. Författaren menar att ekologisk modernisering till stora delar ska betraktas som en ekonomisk diskurs. Ett av argumenten som Hajer (1995) lyfter fram bottnar i att aktörer, båda staten och näringslivet, bör identifiera ekonomiska fördelar med att investera resurser på miljö och hållbarhetsområdet eftersom att det kan utnyttas i lägre samhällskostnader genom energieffektivisering, nischade marknader och nya avancerade produkter som bland annat leder till fler jobbtillfällen, ekonomisk tillväxt och bättre miljö, vilket är av intresse för samtliga nationer (Carter, 2007:228; Hajer, 1995:26;101).

Ecological modernization does not call for any structural change but is, in this respect, a modernist and technocratic approach to the environment that suggests that there is a techno-institutional fix for the present problems. [...] It is also obvious that ecological modernization as described above does not address the systematic features of capitalism that make the system inherently wasteful and unmanageable. – Hajer, 1995:32

Indikatorerna påvisade att den ekonomiska aspekten som Hajer (1995) belyser finns tydligt närvarande både inom Alliansen och inom Socialdemokraterna vilket stärker uppfattningen att miljöpolitiken idémässiga utveckling kan tillskrivas diskursen om ekologisk modernisering. Att Alliansen och Socialdemokraterna, partierna som innehavat regeringsmakten under den undersökta perioden, även klassificeras som teknocentriska partier är en indikation som talar för att ekologisk modernisering är orsaken till att breda samhällsförändringar inte presenteras inom dessa partier utan att samhällsutveckling inom det rådande systemet förespråkas.

Den ekonomiska och teknocentriska aspekterna är framträdande inom båda Alliansen och Socialdemokraterna där bland annat Moderaterna och Socialdemokraterna som är ledande partier inom svensk politik många gånger beskriver sin miljöpolitik i termer

som överensstämmer men det Hajer (1995) skriver när vikten av bland annat ny miljöteknik och vikten av ständig ekonomisk tillväxt diskuteras. Även Christoff (1996) är inne på Hajers (1995) teknokratiska spår när han skriver om den teknologiska utvecklingen som ett nästa steg i termer av en evolutionär process. Den evolutionära processen av den teknologiska utvecklingen återfanns tydligt inom Alliansen och Socialdemokraterna, där den nya tekniken som återstår att uppfinnas skulle hjälpa människorna att leva i harmoni med moder natur (Christoff, 1996: 487).

Christoff (1996) stärker denna tes när han skriver att uppfattningen inom akademien är att ekologisk modernisering fått ett signifikativt utrymme i policyutvecklingen framförallt inom OECD länderna (Christoff, 1996:477-480) vilket också talar för att de observerade förändringarna inom partierna kan tillskrivas ekologisk modernisering, då tidigare akademiker redan identifierat diskursens inverkan på OECD länderna, däribland Sverige.

Mol och Spaargaren (2000) belyser en viktig historisk förändring som kan påstås ha banat vägen för högerpartier att engagera sig i miljö- och klimatfrågorna. Författarna skriver hur miljö- och klimatpolitiken under 70-talet och början på 80-talet var reserverat för partier som befann sig till vänster på den ideologiska vänster-höger skalan på grund av att miljö- och klimatfrågorna behandlades i termer av ekologism. Från mitten på 80-talet och framåt gör ekologisk modernisering gör entré inom litteraturen och på den politiska scenen vilket innebär att förändringen som Mol och Spaargaren talar om bjuder in högerpartier att konkurrera med vänsterpartier om den miljöpolitiska utvecklingen. Innebörden av förändringen kan förstås i termer av att miljö och klimatfrågan tilldelas ett eget imperativ separerat från den ideologiska politiken vilket i efterhand har visat sig innebära att högerpartier inte behöver frångå sin kapitalistiska utgångspunkt och att högerpartier numera kan driva miljö- och klimatfrågor lika aktivt som partier på vänsterflanken gjorde under 70-talet och fortfarande gör idag. I och med att miljö- och klimatfrågor numera agerar bortom den ideologiska politiken har högerpartier kunnat argumentera för att produktion och konsumtion i ekonomiska termer inte nödvändigtvis behöver innebära mer miljöförstöring, så länge produktion baserar sig på *decoupling* (Mol & Spaargaren, 2000:36).

Observationen som Mol & Spaargaren talar om har haft en stor inverkan på högerpartier, och stämmer deras observation kan dagens miljö- och klimatpolitik inom högerpartier, Alliansens i Sverige, påstås vara möjlig tack vare förändringen som inträffade mitten på 80-talet. Att en gradvis miljöpolitisk förstärkning observerats inom Sveriges högerpartier, samt att miljöpolitiken inom dessa partier är ekonomiskt och teknocentriskt betingad som analysen påvisat tyder på att diskursen om ekologisk modernisering kan vara orsaken till den förstärkta miljöpolitiken inom dessa partier.

Carter (2007) belyser den ekonomiska aspekten av ekologisk modernisering likt flera akademiker innan honom. Författarens argument gällande ekologisk modernisering

grundar sig kring tankar gällande dagens rådande struktur, kapitalismen, och innebörden är liknande den som presenterades av Mol & Spaargaren (2000) och Hajer (1995) presenterar. Carter (2007) bottnar i att kapitalismen inte behöver förkastas utan att strukturerna går att förändra och utveckla så att kapitalismen blir mer *environmentally friendly* som Carter (2007) uttrycker det (Carter, 2007:227).

Förutom Vänsterpartiet och till viss del Miljöpartiet som fortfarande eftersträvar ett systemskifte bort från kapitalismen kan övriga riksdagspartiet idag, sorteras som anhängare av det som Carter (2007) m.fl. beskriver. De ledande partierna inom svensk politik, Socialdemokraterna och Moderaterna påvisar tydliga synpunkter som är i linje med att kapitalismen inte behöver förkastas utan att med hjälp av bland annat ny miljöteknik kan omställningen till det hållbara samhället fortfarande uppnås om relevanta investeringar görs. (S) och (M) talar således inte om samhällsförändringar på ett strukturellt ideologiskt plan utan talar istället om samhällsutveckling inom det rådande systemet vilket gör att korrelationen mellan ekologisk modernisering och de ledande politiska partierna inom svensk rikspolitik blir tydlig.

Christoff (1996) talar även om ekologisk modernisering i korrelation mellan den nationella utvecklingen och den globaliserade ekonomin. Trots att ekologisk modernisering beskrivs av dess förespråkare som vägen framåt för samtliga nationalstater menar Christoff (1995) att fokus inom ekologisk modernisering inte ligger på ett globalt plan vilket enligt honom menar skapar ett fundamentalt problem.

Exemplet som författaren presenterar är att utvecklingen ofta utmynnar i att åtgärder utförs på ett lokalt plan i form av bland annat ett kretsloppsperspektiv där använda resurser ska återanvändas och på så sätt ska exploatering av nya resurser minimeras (decoupling). I en del i-länder stämmer detta bra överens med hur utvecklingen verkligen sett ut men problemet som uppenbarar sig har med den globaliserade ekonomin och handeln att göra. Vissa stater, bland annat Sverige, presenterar en konstant minskning av de nationella koldioxidutsläppen och då används dessa stater av förespråkarna för ekologisk modernisering som typexempel på att diskursen uppnår sin agenda. Det som förespråkarna inte talar om är att den globaliserade ekonomin och handeln resulterat i att de nationella utsläppen istället placeras utomlands i länder som producerar de produkter som bland annat svenska konsumenter köper. Eftersom att diskursen om ekologisk modernisering fokuserar på nationell utveckling kan utsläppen som produktionsländerna producerar bortses från då ingen korrelation mellan exempel svensk efterfrågan och produktionsländernas utsläpp görs (Christoff, 1996:486-487).

Bristen på tydlighet mellan den nationella utvecklingen och den globaliserade ekonomin återfinns inom båda blocken, där inget parti gör korrelationen som Christoff (1996) talar om. Partierna fokuserar i enlighet med Christoff (1996) enbart på den nationella utvecklingen, utan att behandla den svenska konsumismen och dess påverkan på miljö- och klimat.

Två partier i nutid skiljer sig dock från övriga riksdagspartier och dessa är Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Dessa två partier talar inte heller om relationen mellan den nationella utvecklingen och den globaliserade ekonomin men dessa partier tar ställning mot materialism. Det kan tolkas som att partierna uppmanar sina väljare att avstå från onödig materiell konsumtion på grund av att svensk efterfrågan genererar ny exploatering och nya utsläpp som inte tillskrivs konsumtionslandet utan produktionslandet.

Övriga partier gör inte samma korrelation utan i enlighet med Christoff (1996) separeras den inhemska utvecklingen från den globala ekonomin. Fokus inom resterade partier är att Sverige ska omställas inhemskt utan att adressera effekterna som den globala ekonomin har för Sverige och planeten.

Eftersom att analysens första del som behandlade det empiriska materialet tydligt påvisat att de ekonomiska och teknologiska aspekterna är framträdande inom svensk miljöpolitik, argumenterar den här studien för att de identifierade förändringarna kan tillskrivas diskursen om ekologisk modernisering vilket också är svaret på den andra frågeställningen och ett bekräftande av den andra hypotesen. Att regeringsmakten innehållits under den undersökta perioden av Socialdemokraterna och borgliga koalitionsregeringar, förutom vid det senaste valet som innebar att miljöpartiet för första gången blev ett regeringsparti, stärker även uppfattningen att miljöpolitiken baserats på dessa partiers idémässiga ställningstaganden, vars ställningstaganden tydligt belyser korrelationer mellan identifierad miljöpolitik och de ekonomiska och teknologiska aspekterna som tillskrivs diskursen om ekologisk modernisering.

Trots att korrelationerna gestaltar sig tydligt och att svaret är att ekologisk modernisering har haft ett inflytande på den svenska miljöpolitiken och att de identifierade idealtypsfröskjutningarna kan tillskrivas diskursen ekologisk modernisering behövs och uppmanas vidare forskning inom detta fält för att definitivt fastställa att det som denna studie observerar överensstämmer med verkligheten.

Svaret på den andra frågeställningen blir därmed ja, de identifierade idealtyperna vittnar om att diskursen om ekologisk modernisering haft en påverkan på svensk miljöpolitik och därmed har även den andra hypotesen bekräftats.

5. Slutsats

I inledningen till den här studien beskrivs politisk utveckling som ett fenomen i konstant förändring. Innebörden av det påståendet kan relateras till den svenska politiken i stort men även till miljöpolitiken som är en del av den övergripande politiken.

Eftersom att den svenska politiken drivs av politiska partier inom Sveriges riksdag och regering kan politiska förändringarna härledas till partimässiga förändringar. När partierna förändras, förändras även den svenska politiken i enlighet med partierna. En viktig notis är att olika partier har olika mycket inflytande över riskdagen och således över den svenska politiken, ett inflytande som utmynnar i antalet mandat varje parti erhåller i samband med riksdagsvalen.

Då studien undersöker miljöpolitisk utveckling har ett tillvägagångsätt för att undersöka ifall politiken verkligen är i konstant förändring samt på vilket sätt förändringen kan studeras, presenterats i form av en teoretisk och metodologisk referensram. Analysen har, med hjälp av de ”teoretiska glasögonen”, identifierat och klassificerat idémässiga förändringar inom riksdagspartiernas miljöpolitik. Dessa förändringar sorteras enligt fyra indikatorer utifrån fyra idealtyper som på så sätt ger en överskådlig bild av den miljöpolitiska utvecklingen från 1988-2014.

Analysen påvisar att förändringarna generellt inte är av några större proportioner vilket jag ursprungligen förväntade mig, men analysen påvisar att de ekonomiska och teknologiska aspekterna av partiernas miljöpolitik blivit mer framträdande desto närmare nutid utvecklingen kommer, överensstämmer med den andra hypotesen. De förändringar som identifierats kan i nästan samtliga fall beskrivas utifrån ekonomiska och teknologiska perspektiv, undantaget är Vänsterpartiet som idag är det enda partiet som argumenterar för ett systemskifte bort från kapitalismen till fördel för en mer lokalt förankrad socialism. Miljöpartiet argumenterar också för övergripande institutionella förändringar men argumentationen går inte lika långt som Vänsterpartiet i kravet på ett systemskifte, Miljöpartiet argumenterar för stora samhällsförändringar, men till skillnad från Vänsterpartiet anser partiet att förändringarna bör ske inom det rådande systemet.

Centerpartiet är det parti som förändrats mest av samtliga partier vilket även analysen påvisar. Varför Centerpartiet är det parti som förändrats mest låter jag vara osagt men faktumet är att partiet frångått sina tidigare värderingar i och med Alliansens bildande. Övriga borgliga partier har inte förändrats i någon större bemärkelse likt Centerpartiet utan förändringen gestaltar sig i termer av en förstärkning av tidigare identifierade idealtyper. Förändringen har inneburit en förstärkning av de ekonomiska och teknologiska aspekterna inom partierna till skillnad från Centerpartiets vars förändring är idealtypsbasead.

Utvecklingen inom Socialdemokraterna, vid sidan om Centerpartiet är enligt mig den mest intressanta. Anledningen till det är avsaknaden av utveckling, Socialdemokraterna argumenterar i samma termer idag likt dem gjorde 1988 samt att Socialdemokraterna, som ideologiskt sett identifierar sig som ett socialistiskt parti, påvisar institutionella tendenser genomgående i samtliga valmanifest och stora skillnader från Vänsterpartiet som också identifierar sig som ett socialistiskt parti. Varför dessa skillnader mellan två socialistiska partier existerar låter jag vara osagt men skillnaderna är likväl intressanta att fundera över.

Att partierna skulle gå att klassificera enligt idealtyper var väntat likt utvecklingen som observerades också var väntad. Med utgångspunkt i analysens första del kunde den första frågeställningen besvaras och den första hypotesen bekräftas.

Den andra frågeställningen var besvärligare att svara på då frågeställningen är av en induktiv karaktär och kräver att korrelationer mellan de observerade idealtyperna och argumentationen partierna använder återfinns inom den vetenskapliga litteraturen. Med andra ord, att vetenskapen redan namngett utvecklingen som analysens första del identifierar. När väl analysen var klar kunde tydliga korrelationer identifieras mellan det som vetenskapen beskrev som ekologisk modernisering och utvecklingen som identifierats inom riksdagspartierna. Med den bakgrunden kunde även ett svar på den andra frågeställningen presenteras och den andra hypotesen kunde bekräftas.

Utvecklingen vars ekonomiska och teknologiska aspekter blivit mer framträdande desto närmare nutid vi kommer, vilket även den här uppsatsen påvisat anser jag personligen kommer bekräftas ännu mer i framtiden. Vårt överflödiga levnadssätt är fast förankrat bland befolkningen vilket jag personligen tror leder till att politiken i framtiden inte kommer eftersträva strukturella förändringar då dessa strukturella förändringar troligtvis hade inneburit en tillbakagång för vårt levnadssätt. Partierna kommer utforma miljöpolitiska åtgärdsprogram så att det nuvarande levnadssättet åtminstone bevaras eftersom att politiska framgångar inte nås genom att propagera för ett sämre levnadssätt. Därför anser jag att den påvisade trenden enbart kommer att fortsätta och förstärkas ytterligare. Med det sagt anser jag dock inte att det hållbara samhället uppnås enbart genom dagens metoder. Ekonomiska och teknologiska frågor är viktiga men djupgående samhällsförändringar i form av decentralisering och självförsörjning anser jag vara ytterst nödvändiga ifall vi ska lyckas med målet om ett hållbart samhälle. Det är en kamp mot klockan mänskligheten står inför, kommer vi hinna genomföra nödvändiga åtgärder innan det är för sent? Det får nästa generation svara på.

6. Referenslista

Vetenskaplig litteratur:

Bergström, Göran. & Boréus, Kristina. (2012). *Textens mening och makt, Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur: Lund

Bryman, Alan. (2012). *Social research Methods 4th edition*. Oxford University Press: New York

Carter, Neil. (2007). *The Politics of the Environment, Ideas, Activism, Policy, 2nd edition*. Cambridge University Press: Cambridge

Christoff, Peter. (1996). *Ecological Modernisation, Ecological Modernities*. Environmental Politics, Vol. 5, No. 3, pp. 476-500.

Clapp, Jennifer. & Dauvergne, Peter. (2005). *Paths to a green world - The Political Economy of the Global Environment*. The MIT Press. Cambridge.

Dryzek, John. (2005). *The politics of the earth 2nd edition*. Oxford University Press: New York

Esaiasson, Peter & Gilljan, Mikael & Oscarsson, Henrik & Wägnerud, Lena (2012) *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad 4:e Upplagan*, Norstedts Juridik AB: Stockholm

Mol, Arthur P. J & Spaargaren, Gert. (2000). *Ecological modernisation theory in debate: A review*. Environmental Politics, Vol, 9, No. 1, pp: 17-49

Hajer, Maarten A. (1995). *The Politics of Environmental Discourse – Ecological Modernization and the Policy Process*. Oxford University Press: New York

Empiriskt material:

Moderata samlingspartiet:

Moderata samlingspartiet. (1988). *20 punkter för ett bättre Sverige.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/m/manifesto/1988> [Hämtad: 2015-04-20]

Moderata samlingspartiet. (1991). *Framtidens idéer.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/m/manifesto/1991> [Hämtad: 2015-04-20]

Moderata samlingspartiet. (1994). *Framtidens idéer – Det bästa för Sverige.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/m/manifesto/1994> [Hämtad: 2015-04-20]

Moderata samlingspartiet. (1998). *Gör det möjligt för Sverige.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/m/manifesto/1998> [Hämtad: 2015-04-20]

Moderata samlingspartiet. (2002). *Frihet för Sverige.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/m/manifesto/2002> [Hämtad: 2015-04-20]

Folkpartiet liberalerna:

Folkpartiet liberalerna. (1988). *Det behövs både hjärta och hjärna i politiken.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/fp/manifesto/1988> [Hämtad: 2015-04-20]

Folkpartiet liberalerna. (1991). *Hållfasta förändringar i föränderlig tid.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/fp/manifesto/1991> [Hämtad: 2015-04-20]

Folkpartiet liberalerna. (1994). *Folkpartiet liberalerna – Den tredje kraften i svensk politik.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/fp/manifesto/1994> [Hämtad: 2015-04-20]

Folkpartiet liberalerna. (1998). *Mänskligare Sverige.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/fp/manifesto/1998> [Hämtad: 2015-04-20]

Folkpartiet liberalerna. (2002). *Ett parti som vågar utmana.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/fp/manifesto/2002> [Hämtad: 2015-04-20]

Centerpartiet:

Centerpartiet. (1988). *Valprogram 1988-1991*.

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c/manifesto/1988> [Hämtad: 2015-04-20]

Centerpartiet. (1991). *I hela folkets intresse – Centerns valprogram 1992-1994*.

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c/manifesto/1991> [Hämtad: 2015-04-20]

Centerpartiet. (1994). *På grön kvist*.

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c/manifesto/1994> [Hämtad: 2015-04-20]

Centerpartiet. (1998). *Nya mitten – Tillsammans lyfter vi Sverige*.

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c/manifesto/1998> [Hämtad: 2015-05-20]

Centerpartiet. (2002). *På lika villkor!*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c/manifesto/2002> [Hämtad: 2015-04-20]

Kristdemokraterna:

Kristdemokraterna. (1988). *Kristdemokraternas valmanifest*.

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/kd/manifesto/1988> [Hämtad: 2015-04-20]

Kristdemokraterna. (1991). *För gemenskap och människovärde*.

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/kd/manifesto/1991> [Hämtad: 2015-04-20]

Kristdemokraterna. (1994). *Valmanifest från kristdemokraterna – mandatperioden 1994-1998*.

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/kd/manifesto/1994> [Hämtad: 2015-04-20]

Kristdemokraterna. (1998). *För ett tryggare och friare Sverige*.

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/kd/manifesto/1998> [Hämtad: 2015-04-20]

Kristdemokraterna. (2002). *Tid för förändring. Tid för handling*.

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/kd/manifesto/2002> [Hämtad: 2015-04-20]

Alliansen:

Alliansen. (2006). *Allians för Sverige. Nytt hopp för Sverige.*

Tillgänglig på:

http://www.moderat.se/sites/default/files/attachments/valmanifest_2006.pdf [Hämtad: 2015-04-20]

Alliansen. (2010). *Jobbmanifestet.*

Tillgänglig på: <http://www.alliansen.se/wp-content/uploads/2014/03/Alliansens-jobbmanifest-2010.pdf> [Hämtad: 2015-04-20]

Alliansen. (2014). *Vi bygger Sverige.*

Tillgänglig på: <http://www.alliansen.se/wp-content/uploads/2014/09/Vi-bygger-Sverige-Alliansens-valmanifest-2014-2018.pdf> [Hämtad: 2015-04-20]

Socialdemokraterna:

Socialdemokraterna. (1988). *Sverige 1988.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/manifesto/1988> [Hämtad: 2015-04-20]

Socialdemokraterna. (1991). *Till väljarna i höstens val gäller rättvisan.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/manifesto/1991> [Hämtad: 2015-04-20]

Socialdemokraterna. (1994). *Sverige behöver en ny färdriktning.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/manifesto/1994> [Hämtad: 2015-04-20]

Socialdemokraterna. (1998). *Med omtanke om framtiden – Socialdemokraternas politik inför 2000-talet.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/manifesto/1998> [Hämtad: 2015-04-20]

Socialdemokraterna. (2002). *Tillsammans för trygghet och utveckling.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/manifesto/2002> [Hämtad: 2015-04-20]

Socialdemokraterna. (2006). *Valmanifest 2006.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/manifesto/2006> [Hämtad: 2015-04-20]

Socialdemokraterna. (2010). *Vägvalet – Vi vill göra Sverige till ett möjligheternas land.*

Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/manifesto/2010> [Hämtad: 2015-04-20]

Socialdemokraterna. (2014). *Kära framtid – Valmanifest för ett bättre Sverige. För alla.*

Tillgänglig på:
http://www.socialdemokraterna.se/upload/val/Val2014/valloften/Socialdemokraternas_Valmanifest.pdf [Hämtad: 2015-04-20]

Miljöpartiet de gröna:

Miljöpartiet de gröna. (1988). *Valmanifest*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/mp/manifesto/1988> [Hämtad: 2015-04-20]

Miljöpartiet de gröna. (1991). *Miljöpartiet de grönas valmanifest 91'*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/mp/manifesto/1991> [Hämtad: 2015-04-20]

Miljöpartiet de gröna. (1994). *Valmanifest*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/mp/manifesto/1994> [Hämtad: 2015-04-20]

Miljöpartiet de gröna. (1998). *Valmanifest 98*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/mp/manifesto/1998> [Hämtad: 2015-04-20]

Miljöpartiet de gröna. (2002). *Grönt valmanifest 2002 – För en långsiktig hållbar utveckling*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/mp/manifesto/2002> [Hämtad: 2015-04-20]

Miljöpartiet de gröna. (2006). *Grönare Sverige – För ökad livskvalitet*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/mp/manifesto/2006> [Hämtad: 2015-04-20]

Miljöpartiet de gröna. (2010). *Framtiden är här – Valmanifest för en grön omställning som ger nya jobb, en nödvändig klimatpolitik och global solidaritet*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/mp/manifesto/2010> [Hämtad: 2015-04-20]

Miljöpartiet de gröna. (2014). *Valmanifest*.
Tillgänglig på: http://www.mp.se/sites/default/files/valmanifest_uppdaterad.pdf
[Hämtad: 2015-04-20]

Vänsterpartiet:

Vänsterpartiet. (1988). *Till Sverige 1988*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/v/manifesto/1988> [Hämtad: 2015-04-20]

Vänsterpartiet. (1991). *Valet 1991*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/v/manifesto/1991> [Hämtad: 2015-04-20]

Vänsterpartiet. (1994). *Det är du som avgör*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/v/manifesto/1994> [Hämtad: 2015-04-20]

Vänsterpartiet. (1998). *Vänsterpartiets valplattform 1998*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/v/manifesto/1998> [Hämtad: 2015-04-20]

Vänsterpartiet. (2002). *Valplattform 2002*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/v/manifesto/2002> [Hämtad: 2015-04-20]

Vänsterpartiet. (2006). *Arbete, demokrati, rättvisa*.
Tillgänglig på: <http://orebro.vansterpartiet.se/files/2006/08/valplattform.pdf> [Hämtad: 2015-04-20]

Vänsterpartiet. (2010). *Valplattform 2010*.
Tillgänglig på: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/v/manifesto/2010> [Hämtad: 2015-04-20]

Vänsterpartiet. (2014). *Vänsterpartiets valplattform för riksdagsvalet 2014*.
Tillgänglig på:
<http://www.vansterpartiet.se/assets/VansterpartietValplattform2014.pdf> [Hämtad: 2015-04-20]